

Pelerinaj la Sfânta Mănăstire de la Hagigadar

Impus, de-a lungul anilor, drept unul din cele mai importante pelerinaje ortodoxe din România, Hagigadarul a primit, și anul acesta, la mijlocul lunii august, un important număr de mireni, români dar mai ales armeni, sosiți din toate colțurile țării, ce s-au rugat Sfintei Fecioare Maria pentru zile mai bune și pentru iertarea păcatelor.

Ceremoniile au început sâmbătă, 13 august a.c., cu Liturgia săvârșită în Sfânta Mănăstire Zamca de către Î.P.S. Dirayr Mardichian, Arhiepiscopul Bisericii Armene din România, împreună cu Protoereul Avedis Mandalian, paroh al Bisericii din Constanța, Pr. paroh Azat Mandalian și diaconul Haig Azarian. În cadrul acesteia a fost oficiată și slujba de hirotonire a diaconului Radu Holca ce a devenit astfel preot al parohiei armenice din Botoșani și al Mănăstirii Zamca. Î.P.S. Pimen Suceveanu, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților a trimis cu această ocazie, prin intermediul preotului Ciupu, un mesaj Î.P.S. Dirayr Mardichian în care se spune:

Foto: Fabian Anton

„Împărtășim în această seară bucuria Dumnevoastră, bucurie prilejuită de acest moment liturgic care contribuie la întărirea lucrării harului lui Dumnezeu prin Sfânta Taină a hirotoniei. Preotul este slujitor, preotul este sfințitor, preotul este conducător al comu-

nității. Avem încredințarea acestei bune lucrări frățești și îl rugăm pe bunul Dumnezeu să ne întărească în credință, în nădejde și în dragoste.“

Parintele Radu Holca s-a născut la Suceava, în 1968, și a absolvit cursurile Liceului Teoretic Petru Rareș din orașul natal. A urmat Institutul Teologic din cadrul Patriarhiei Armene din Ierusalim

(continuare în pagina 2)

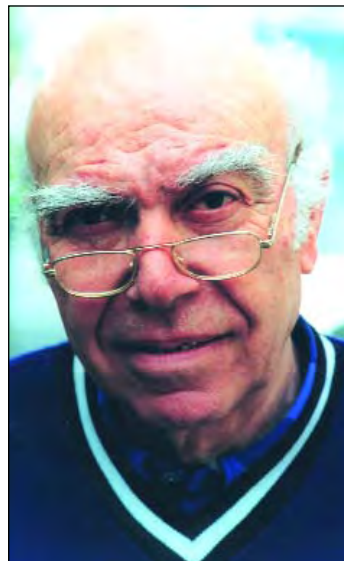

LA DOUĂ SĂPTĂMÎNI

de Mihai STEPAN CAZAZIAN

...ȘI ALTFEL

Încet dar sigur, subiectul: armenii și cultura/istoria lor nu mai este un „monopol“ al comunității. E foarte bine și ar trebui să fie, dacă vreți, visul oricărei minorități etnice. Să devină, prin cultura și istoria lor, o parte din conștiința majorității. Dramele și bucuriile armeanului, albanezului, ungarului sau evreului de pe aceste meleaguri nu sînt doar ale lor, fac parte și din „patrimoniul“ poporului român. Pentru că, nu-i așa, aceste minorități sînt în acest spațiu românesc de mult timp. Așa se face că în ultima lună am fost părtaș la două evenimente – mă refer la armenii – ce întăresc cele spuse. Este vorba de expoziția Manuc Bei, organizată de Muzeul Municipiului București și cele două articole publicate de prestigioasa revistă „Lettre Internationales“ - ediția românească - despre chestiunea armeană și genocid. Sigur despre drama din 1915 a armenilor, în acest an, s-a mai scris și sub impulsul împlinirii a 90 de ani de la tragedie dar, de această dată, revista în cauză a tratat subiectul fără a „apela“ la informații din comunitate. Inițiativa le aparține și este lăudabilă chiar dacă ținta articolelor era integrarea Turciei în UE. Organizarea de către M.M.B. a expoziției avînd ca subiect personalitatea lui Manuc este un demers legat nu de armeanul Manuc ci de rolul jucat de acest personaj într-o anumită perioadă istorică. În general, cînd se vorbește de armeni, cel mai comod este să apelezi la zările comunității sau la cele două instituții: Uniunea și Biserica. Iată că se poate și altfel. Este, dacă vreți, și acesta un semn că ne apropiem de integrarea în Uniunea Europeană...

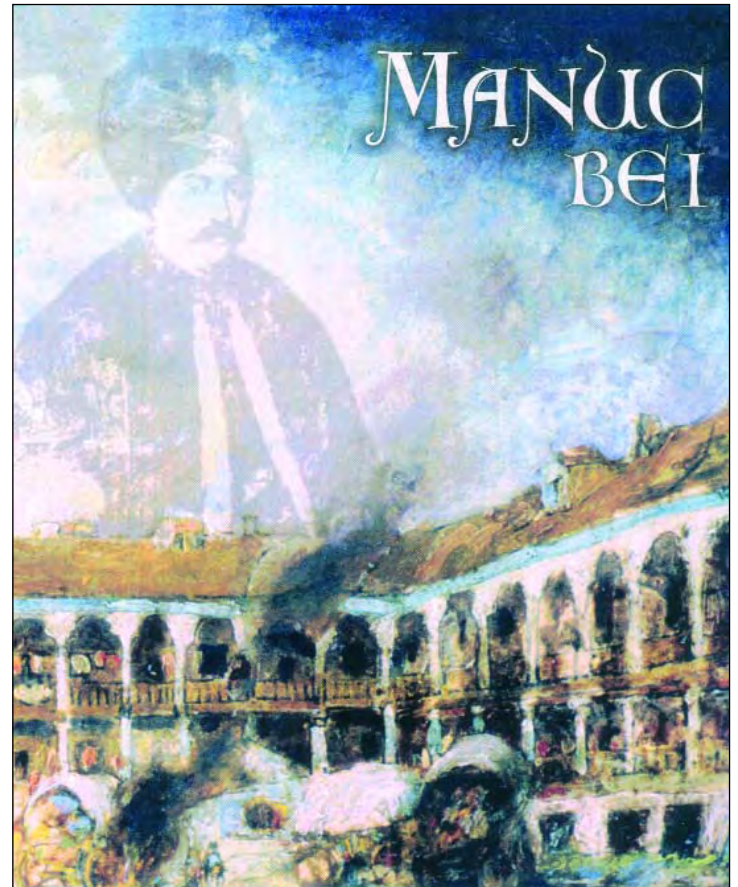

La jumătatea lunii iulie, la Erevan s-a desfășurat cea de-a doua ediție a Festivalului Internațional al Filmului „Caisa de Aur“ la care au participat peste 100 de invitați din Armenia și din străinătate. Din România a fost prezent cunoscutul cineast și inginer de sunet, Anuşavan Salamanian.

Vom reveni cu amănunte într-un număr viitor.

Expoziție Manuc Bei la Muzeul Municipiului București

Luni, 8 august la Palatul Șuțu, ce găzduiește Muzeul Municipiului București, a avut loc un eveniment deosebit. Am avut bucuria de a asista la deschiderea expoziției „Manuc Bei, negustor și diplomat“. A fost un fapt cu atât mai îmbucurător cu cît de la regretatul istoric H. Dj. Siruni aproape nimeni nu a mai studiat „temeinic“ viața, epoca și personalitatea lui Manuc Mirzaian. Iată că la inițiativa istoricilor și cercetătorilor din cadrul Muzeului s-a organizat această expoziție care reliefează așa cum se cuvine imaginea lui Manuc Bei Mirzaian și a epocii sale dar și a Bucureștilor veacului XIX. Au fost expuse publicului prezent la vernisaj diferite obiecte, piese de îmbrăcăminte, reproduceri după stampe și litografii, tablouri dar și foarte multe scrisori, documente ce au aparținut lui Manuc Bei (cele mai multe în limba armeană).

Vernisajul s-a bucurat de prezența unui numeros public, al presei dar și a unor reputați istorici. Printre invitați am remarcat și pe Excelența Sa Eghișe Sarkisian, ambasadorul Republicii Armenia la București împreună cu soția, membri ai comunității armenice, precum și pe dl. Varujan Vosganian, președintele Uniunii Armenilor din România. În deschidere a vorbit dl. Ionel Ioniță, directorul Muzeului Municipiului București, care printre altele a spus: „... puțini sînt aceia care să nu fi auzit de Manuc. Sigur că prima asociere pe care o fac este aceea legată de hanul său... Manuc într-adevăr este o personalitate complexă și în același timp controversată, este un personaj am putea spune, de capă și spadă, un personaj deosebit de pitoresc pe care nu știm cum să-l apreciem ca negustor, ca zaraf, ca diplomat, ca spion. Rămîne ca dvs. cei ce nu-l cunoașteți, să încercați privind exponatele noastre să descoperiți cîte ceva...“

(continuare în pagina 5)

Foto: Mihai Gheorghiu

STABILIREA LEGĂTURII DE CAUZALITATE ÎNTRE FAPTA ILICITĂ ȘI PREJUDICIU; DAUNA ECOLOGICĂ

Prezumția probabilității legăturii de cauzalitate

Fără a merge pînă la răsturnarea sarcinii probei, se poate să se ajungă însă la suplinirea condițiilor privind stabilirea legăturii de cauzalitate. În timp ce, în virtutea concepției clasice a codului civil, s-a respins sistematic orice acțiune fondată pe existența unui prejudiciu indirect, în cazul daunelor ecologice s-a făcut o excepție, care a devenit apoi regulă.¹

Pluralitatea cauzelor pagubei

Dificultățile stabilirii legăturii de cauzalitate sînt amplificate adesea de pluralitatea surselor potențiale ale pagubei. Factorii care sînt, frecvent, totodată, victimele și vectorii pagubei se adăugază pentru a se dizolva în elemente precum apa, solul, atmosfera.

Adăugarea lor poate crea o sinergie care sporește paguba; există de asemenea, ipoteze în care fiecare factor luat izolat nu este vătămător, în timp ce conjugarea mai multora este de natură a antrena consecințe grave și prejudiciabile.

La nivelul actual al reglementărilor legale și practicii judiciare, faptul că o pagubă ecologică ar putea fi imputabilă și altor cauze nu-i nici exoneratoric, nici un factor de atenuare pentru autorul unei surse de pagubă.²

Fiecare este responsabil pentru întreaga pagubă, în măsura în care nu se face proba unei culpe a victimei ori a unui fapt exterior. Totodată, pluralitatea autorilor unei pagube nu împiedică de a cere reparația integrală unui singur dintre ei.

În sfîrșit, numai culpa victimei poate constitui o cauză de exonerare, care să permită poluatorului să scape de obligația de indemnizare. În caz de concurs parțial al victimei, regula cauzalității integrale nu trebuie să facă obstacol la indemnizarea totală.

Aceste principii au dus la plasarea regimului juridic al acțiunii în repararea pagubei ecologice în afara „imperului Dreptului”, după expresia lui M. Despax. Este vorba deci despre un regim derogator de cel al răspunderii civile, fără baze corespunzătoare la nivelul reglementărilor legale.

Modalități de desemnare a responsabilului pentru daunele ecologice

În domeniul mediului, stabilirea unei legături de cauzalitate este dificilă mai ales din pricina caracterului difuz la daunelor. Ca urmare a acestui lucru, într-un mare număr de cazuri, reglementările juridice au construit un responsabil, determinabil în mod prealabil realizării pagubei³.

S-au remarcat în acest sens trei ipoteze: **prima ipoteză** constă în canalizarea responsabilității. Aplicarea acestui mecanism presupune desemnarea, înainte de survenirea prejudiciului, a persoanei care va suporta povara răspunderii și care, pentru aceasta, va trebui să subscrie o garanție. Ca exemplu tipic în acest sens este citată responsabilitatea pentru prejudiciile consecutive deversării hidrocarburilor în mare.

Unele sisteme de drept au cunoscut principiul canalizării răspunderii în materia accidentelor de sănătate determinate de poluare. Astfel, o lege japoneză din octombrie 1973 stabilea un fel de prezumție de cauzalitate pentru unele maladii zise specifice, determinate de poluanți precum mercurul, cadmiul și arsenicul. Indemnizarea acestor pagube este suportată în mod direct de către poluatori, proporțional cu contribuția la poluare în zona determinată în prealabil; **o altă tehnică** de desemnare a responsabilităților rezidă în constituirea unui fond de indemnizare alimentat prin cotizațiile poluatorilor⁴; **la rezultate asemănătoare** se poate ajunge și prin intermediul reglementărilor fiscale. În acest sens, redevența percepută de către agențiile financiare de bazin din Franța constituie un exemplu edificator⁵.

¹ Uliescu, Marilena, *Dreptul mediului înconjurător. Probleme noi în reglementarea Legii nr. 137/1995*, Ed. U.C.D.C., București, 1996.

² Duțu, Mircea, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. Ec., 2003, p. 399.

³ *Comprehensive Environment Response. Compensation and Liability Act*, 1980.

⁴ Hertzog, M., *La fiscalité de l'environnement*, în *Fiscalité et Environnement*, nr. special, P.U.F., 1984.

⁵ Duțu, Mircea, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. Ec., 2003, p. 400.

Pelerinaj la Sfînta Mănăstire de la Hagigadar

(continuare din pagina 1)

între 1990 – 1995 și, în 1992, a fost hirotonit diacon de Patriarhul Ierusalimului, Torkom. Între 1995 – 2000 este diacon al Bisericii Apostolice Armene din România iar din 2000 este secretar al Episcopiei armene din București.

În urma slujbei de hirotonire Părintele Radu Holca a primit numele preotesc de Krikor, întrucît pe 13 august a fost sărbătoarea Catedralei *Surp Krikor Lusavorici* de la Ecimiadzin. Ca naș de preotie a fost domnul Fetcu Laurențiu. Tinărul preot se află sub ascultare canonică a Î.P.S. Dirayr Mardichian, Arhiepiscopul Bisericii Armene din România.

Duminică, 14 august 2005, cu ocazia sărbătorii de Sfînta Maria, care este și hramul mănăstirii, Sfînta Liturghie a fost săvîrșită în biserica mănăstirii „Hagigadar”, situată la o depărtare de 3 km de Suceava. După Liturghie a urmat o agapă creștină la care au participat atît credincioși armeni cît și români, conform tradiției.

Din păcate numărul credincioșilor, în special armeni, sosiți la sărbătoarea de la Hagigadar nu a fost la fel de numeros ca în anii trecuți.

Fabian ANTON

* * *

Ca urmare a unei tradiții ce s-a format la Galați încă din anul 1997 membri comunității armene din Galați, invitați de consiliul episcopiei Bisericii Armene și U.A.R. Filiala Galați organizează anual un pelerinaj la festivitățile de la Hagigadar și Zamca, mănăstiri armenești cu vechi tradiții și importanță precum și la alte biserici armene și mănăstiri din Moldova.

Astfel, în acest an, un număr de 40 de pelerini au efectuat acest

pelerinaj în perioada 12 – 14 august, cu sprijinul Episcopiei Bisericii Armene și al U.A.R. București care au contribuit la finanțarea acestei acțiuni.

Anul acesta traseul a fost următorul: plecarea din Galați pe 12.08.2005 și sosirea la Focșani unde am fost primiți la Biserica Armeană de Dl. Vosgianian, președintele Parohiei Focșani. La ora 11 am ajuns la Biserica din Tîrgu Ocna unde am fost primiți de Dl. Paul Mocanu, președintele Parohiei Tg. Ocna. După aceasta am mai vizitat două mănăstiri și ne-am cazat la Mănăstirea Secu, după ce s-au vizitat Cheile Bicazului și stațiunea Lacu Roșu.

A doua zi, în drum spre Suceava am vizitat mănăstirile Sihăstria, Agapia, Văratec, Runcu, Sf. Ioan din Suceava și am participat la Sf. Liturghie la Mănăstirea Zamca unde a fost hirotonit preotul Radu Holca.

Tradiția a făcut ca să participăm, prin doamnele prezente, la pregătirea *aganciabur*-ului (ciorbă cu urechiușe). Ne-am cazat la Mănăstirea Dragomirna. Duminică, 14 august am participat la festivitățile religioase de la Mănăstirea Hagigadar, după care ne-am întors acasă.

Pe această cale mulțumim Arhiepiscopiei Armene și U.A.R. București pentru sprijinul material și moral precum și pelerinilor pentru participare.

**Bedros AHARONIAN
Filiala U.A.R. Galați**

* * *

Deja intrată în tradiția Bisericii Apostolice Armene din România, sărbătorirea Adormirii Maicii Domnului de la 15 august a prilejuit și în acest an, din inițiativa

conducerii U.A.R. Constanța, participarea unui număr de 16 enoriași ai comunității noastre la acest ceremoniile de la Sf. Mănăstire Hagigadar din Suceava.

Mănăstirea a fost asaltată de sute de credincioși armeni și români care au venit să se închine și să se reculeagă în fața Domnului, cît și pentru împlinirea dorințelor firești ale fiecărui bun creștin.

Parte dintre credincioși au fost prezenți încă din data de 12 august, petrecîndu-și nopțile sub cerul liber, înconjurînd Sfînta Mănăstire de trei ori în genunchi.

Din cele mai vechi timpuri se spune că oricine înconjoară Sf. Mănăstire în genunchi acolo va fi iertat de păcate iar dorințele acestora vor fi îndeplinite. Sfînta Liturghie a fost oficiată de către șeful Bisericii Armene din România și Bulgaria, IPS Arhiepiscop Dirayr Mardichian în prezența unui foarte numeros public venit din București, Constanța, Galați, Roman, Iași.

Sfînta Mănăstire Hagigadar, ctitorită de frații Donovachian, rămîne în conștiința enoriașilor armeni liantul de suflet dintre credință, pioșenie și evlavie.

Se cuvine a fi evidențiat aportul financiar oferit de către Dl. Elluchian Măgărdici care a sponsorizat deplasarea la Suceava, punînd la dispoziția enoriașilor un microbuz care a asigurat transportul.

Cu certitudine acest pelerinaj va rămîne în memoria și conștiința armenilor constanțeni ca un prilej sacru, aducător de speranțe și cît mai multe realizări în viața lor cotidiană.

Astvăț bahe mer Surp ieghetin!

**Arachel MUSAIAN
(Constanța)**

În memoriam ALBERUHI ZADURIAN (16 dec.1917-23 mai 2005)

În ziua de 26 mai 2005 a fost condusă pe ultimul drum cea care a fost Alberuhi Zadurian. Prieteni și rude au alcătuit cortegiul funerar la cimitirul armenesc din București, manifestîndu-și deopotrivă regretul și durerea față de dispariția unei „DOAMNE”, iubită și respectată pentru înțelepciunea, devotamentul și blîndețea ei.

Mesajele venite din toate colțurile lumii întăresc nu numai atașamentul celor care au cunoscut-o, ci și soarta armenilor împrăștiati pe mapamond de o istorie neprietenoasă.

Alberuhi Zadurian s-a născut la Istanbul într-o familie proaspăt formată și într-o epocă plină de greutăți și pericole. Familia a reușit să se salveze printr-o manevră inteligentă, tatăl Bogos Kalpacian, fiind ținut ascuns cîteva luni. Urmează o perioadă scurtă de liniște, în care se nasc și celelalte surori: Marie, Virjin și Aida și viața de familie se scurge în armonie, lăsînd astfel amintiri de neuitat. Din nefericire mama fetelor, Mehrube Ohanian se stinge în urma unei boli incurabile, lăsîndu-le neconsolate. Fiind sora cea mai mare, deși are numai 14 ani, lui Alberuhi îi revine greaua misiune de a-și sprijini tatăl în creșterea fiicelor sale.

La numai 19 ani Alberuhi se căsătorește cu Hrant Zadurian, părăsindu-și astfel familia și orașul natal

și stabilindu-se la Constanța, unde își găsisse adăpost în urma „axorului” o parte din familia Zadurian.

În 1941 familia Zadurian se mută la București împreună cu fiul Dicran și cu cele două nepoate, Lucia și Alice. Mai tîrziu familiei i se alătură sora lui Alberuhi, Marie, care se va căsători cu Eduard Zadurian. Tot la București se naște fiica lui Alberuhi, Irma și fiul lui Marie, Nelu astfel alcătuiindu-se o familie mare care în ciuda greutăților, care uneori păreau insurmontabile, a trăit în armonie, în deplină înțelegere. Aceasta se datorează în mare parte lui Alberuhi, care i-a ajutat, mai ales pe cei tineri să depășească dificultatea cu demnitate și calm. Dragostea, blîndețea, înțelegerea au fost „armele” sale. Le-a insuflat copiilor și nepoților respectul de sine, credința, demnitatea apartenenței la o națiune cu o istorie și un destin nemeritate prin tragismul lor, cultul pentru valorile familiale.

Iată de ce este și va fi regretată de familie și de toți cei care au cunoscut-o, rămînînd în memoria tuturor ca o figură luminoasă și plină de iubire.

Dumnezeu s-o odihnească în pace!

Dr. Irma ZADURIAN CHERESTES

ARARAT Bilunar al Uniunii Armenilor din România www.araratonline.com

Redactor șef : Mihai STEPAN-CAZAZIAN
Redactori : Eduard ANTONIAN, Vartan MARTAIAN, Fabian ANTON
Fotoreporter : Mihai GHEORGHIU
Colaboratori : Arachel MUSAIAN (Constanța)

Correspondenți din străinătate :
Edvard JEAMGOCIAN (New York), Haig CHIBARIAN (Los Angeles), Anton Lanis SAHAZIZIAN (Toronto), Giuseppe MUNARINI (Padova)

Difuzare : Drtad BARTUMIAN
Tehnoredactare : Mihai HĂTULESCU
Pagină web : Constantin DEOCLEȚIAN (Kean Media srl)
e-mail : ziar_ararat@yahoo.com

**ADRESA REDACȚIEI: Str. Armenească 13, București – 2
Tel. / Fax: 314.67.83**

Tiparul executat la ARARAT s.r.l. ; I.S.S.N. 1220-9678

Potrivit art. 206 Cod penal, responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului. În cazul unor agenții de presă și personalități citate, responsabilitatea juridică le revine acestora.

Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori.

Presa din România despre armeni

Evenimentul zilei

După cum bine știm, în acest an armenii din întreaga lume sărbătoresc 1600 de ani de la inventarea alfabetului armean de către Mesrob Maștoț. În acest context, în cotidianul „Evenimentul Zilei” din 7 august a apărut un articol sub semnătura jurnalistei Jaqueline Prager intitulat „Omul care inventa alfabetul”. După un scurt istoric al epocii și a vieții celui care a fost Mesrob Maștoț și fără a omite să precizeze că Maștoț a creat și alfabetul gruzin și alban (populația din Daghestan, azi dispărută), jurnalista consideră că: „acest alfabet unic a constituit (pentru armeni) un puternic factor de identitate culturală și spirituală ajutându-i să reziste ca popor în special în perioadele de dominație persană și otomană”. Tot din același articol aflăm că de curând la periferia Erevanului a fost inaugurată o „Alee a literelor” care se întinde pe o jumătate de hectar în apropiere de Aragaț. Sculptate în piatră, pot fi admirate aici cele 36 de litere inventate de către Sfântul Mesrob Maștoț.

JURNALUL NAȚIONAL

Aflăm din „Jurnalul Național” că o echipă de ziariști ai acestui cotidian au interpretat o caravană jurnalistică prin România. Cu această ocazie, ei au poposit și la Brăila, înfloritorul port de altădată. Cei doi ziariști, Roxana Ancuța și Sorin Anghel au căutat prin Brăila o persoană care să le povestească despre legendarul port. Și au găsit, cum altfel, decât o venerabilă doamnă armeană numită Valeria Ursan. Spicuim din articolul intitulat „Brăila cosmopolitană”: „Străinii depindeau unii de alții. Tatăl meu, de pildă, care era armean aștepta să vină grecii cu grâu pe Dunăre. Oamenii din Brăila erau înnebuniți după cultură. Aici erau aduși muzicanți celebri din Germania și Franța. Brăila era cunoscută drept o capitală culturală”. Nici aspectele „picante” nu le uită în acest articol conaționala noastră: „Tanti Elvira, femeia din celebra română era matroană într-un bordel. Eu eram copil și nu știam ce e ăla bordel. Am intrat și am văzut niște fete frumoase îmbrăcate în fuste albe, am crezut că sînt zîne!”. Se pare că atunci în Brăila în fiecare casă exista un pian după cum își amintește d-na Ursan, o femeie pe care merită să o ascultăm neîncetat.

ADEVĂRUL

ZIAR NAȚIONAL, INDEPENDENT

În numărul de luni 29 august al cotidianului „Adevărul” a apărut un amplu reportaj (o pagină) sub semnătura redactorilor Petrișor Cană, Nicoleta Savu și Adrian Vasiliu intitulat „Armenii – o comunitate a cărei forță nu stă în număr”. Reportajul este cu atât mai interesant cu cât prezintă „destinele” a trei tineri din comunitatea noastră, diaconul Haik Azarian, expertul Oana Suci și dr. Kehaiyan. Astfel aflăm că fiica ardeleanului Costică și a armenice Julieta, Oana Suci mergea în copilărie de mână cu bunica la *jour fixé* la prietenile armenice (nostalgie, ce mai!), că diaconul Haik, „al lui” Azar a pictat o icoană pentru Charles Aznavour și că este foarte supărat pe fenomenul globalizării și al mondializării deoarece „există pericolul să șteargă ceea ce este

Simpozion la Suceava

În plin proces de integrare europeană și de globalizare, minoritățile naționale din România încearcă să-și mențină identitatea. În acest sens, Asociația Italianilor din România a organizat la Suceava un simpozion internațional avînd drept temă „Neo-umanismul și dialogul intercultural”, în parteneriat cu Uniunea Ucrainenilor din România, „Asociația Estică” și Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava. Lăudabil este faptul că la această acțiune a participat și Uniunea Armenilor din România, care prin d-na Lucia Grigoricu (președinta filialei UAR Suceava) a dat citire unui referat intitulat „Armenii din România”. Lucrarea domniei sale a reliefat câteva aspecte privind contribuția armenilor la dezvoltarea vieții

propriu fiecărei culturi”. Nu în ultimul rînd doctorul stomatolog Garbis Kehaiyan care este mîndru că provine din neamul armenilor, conduce o motocicletă „off road”, este proprietarul unei herghelii ce numără 12 cai la Comarnic și respectă pur și simplu obiceiurile armenicești. Adică „se întâlnește cu familia de armeni, merge la întîlniri ale membrilor comunității și la Biserica Armeană”.

Reportajul se încheie cu un mic articol despre Harry Tavitian, celebrul jazzman care în fiecare duminică trage clopotele și bate toaca la biserica armeană din Constanța (evident în stilul propriu, stil care dealfel i-a adus binemeritata celebritate). Dealfel Harry spune într-o simplă propoziție ceva care credem că ne caracterizează pe noi, pe armeni. Anume: „Locul pe care îl văd eu pentru mine este cel dat de Dumnezeu. Locul fiecăruia dintre noi este acolo unde ne-am născut”.

Este „Adevărul” despre armeni.

Societatea Argeșeană

De curînd în ziarul piteștean „Societatea Argeșeană” au apărut două articole sub semnătura jurnalistei Marilena Lică referitoare la biserica noastră din această urbe. După un scurt istoric al comunității armenice și al lăcașului de cult „Sf. Garabet” adresînd totodată o invitație de a vizita biserica, ziarista M. L. conchide: „Cele aproape două secole de existență a comunității din Pitești se adaugă acestei eternități a armenității. Mă plec cu smerenie în fața acestei case care e Biserica Armeană din Pitești și în fața celor două secole de puritate armeană!”

REALITATEA EVREIASCĂ

De curînd, publicația Federației Comunităților Evreiești din România „Realitatea Evreiască”, printr-un articol semnat de ziaristul Boris Marian, intitulat „Genocidul Armenilor a premers Holocaustul” aduce un omagiu la ceea ce s-a numit primul genocid al secolului XX comis împotriva armenilor în 1915 în Imperiul Otoman.

După o succintă istorie a armenilor în ultimele secole, amintind că doi mari oameni ce au contribuit prin faptele lor la (cumva) salvarea armenilor, este vorba de Franz Werfel și Henry Morgenthau, au fost la origine evrei, autorul articolului trage anumite concluzii care merită citate și care, credem că ar trebui repetate și în alte conjuncturi, nu numai în mass media:

„Dacă opinia publică fiind parțial în cunoștință de cauză ar fi reacționat, cel puțin în țările dezvoltate, condamînd vehement genocidul antiarmean, poate că nici noi evreei n-am fi cunoscut Holocaustul. Pentru că după al doilea război mondial, Holocaustul a fost minimalizat, ignorat, negat, violența xenofobă și-a continuat drumul în Rwanda, Cambodgia, Bosnia ș.a. Evreeii nu au considerat niciodată că pot monopoliza durerea și doliul omenirii (...) Genocidul armenilor a însemnat uciderea a peste un milion de oameni, jefuirea celor vii și a celor morți, dispariția unor comunități cu vechime milenară ca și diminuarea drastică a populației armenicești în lume (...)”.

Grupaj realizat de
Eduard ANTONIAN

culturale românești, bucurîndu-se de aprecierea participanților. Totodată, s-au împărțit pliante ce ofereau informații privind „Armenia Biblică” și „Biserici armenice din România”. Inițiativa a fost lăudabilă cu atât mai mult cu cât Bucovina se vrea și este un centru multicultural unde toleranța între minoritari și majoritari este la ea acasă!

E. A.

În jurul U.E.

Perspectiva aderării României și Bulgariei la Uniunea Europeană nu poate fi salutăată decât ca un succes al democratizării Balcanilor. Prezența Greciei, deja de mulți ani, în comunitatea europeană, ca și apartenența Greciei la Turcia la NATO, au creat punțile de legătură, instituționale, la racordarea „butoiului cu pulbere al Europei” – așa cum era denumită cîndva zona de sud-est a Europei – la mecanismele ce conduc/direcționează Europa. Doar „occidentală”, „vestul”, pînă mai ieri, mult extinsă azi și cu bune perspective pentru viitor cînd, practic, va face un corp comun, din Marea Nordului la Mediterana și Atlantic pînă... pînă unde? Dacă Turcia, Moldova și Croația sînt în negocieri pentru a fi admise și ele, măcar cîndva, în UE, ce se va întîmpla cu statele rămase în afara acestui proces de integrare. Ce se va alege cu țările ce nu vor intra în componența Uniunii Europene? Cetățenii lor nu vor mai avea dreptul să trăiască? Cum să trăiască? Ce se va întîmpla cu „ceilalți”? Și aici ne gîndim în mod special la țările din Caucaz și Asia Centrală. Căci China și India, ca mari puteri zonale, își vor continua destinul istoric, ele însele, sigur raportate la trecut dar și profund ancorate în păienjenșul relațiilor politico-economico-militare contemporane. Dar țările mici, precum Georgia, Azerbaidjanul sau Armenia? Fiecare dintre ele au o agendă politică aparte. Legate strîns de dosarele financiar-economice, dar și de conjunctura geostrategică actuală. Pe-

trolul din Marea Caspică face astfel ca prețul Azerbaidjanului să crească la bursa interesului marilor puteri față de mica Armenie, care n-are nici resurse naturale majore și, colac peste pupăză, mai trage după ea și tragedia propriei istorii creștine, culminînd cu Genocidul din 1915. Dacă Turcia va fi obligată să recunoască Republica Cipru (membru UE) tot ea va fi cea care, constrînsă de împrejurări, să accepte recunoașterea celor întîmplate în 1915. Recentul vot, unanim, din Bundestagul german prin care se recunoaște implicarea germană la evenimentele tragice din 1915 – cuvîntul genocid este evitat – deschide, totuși, o cale pentru asumarea critică a trecutului. Dacă germanii și Germania recunosc și acceptă adevărul istoric – de NETĂGĂDUIT azi și acum, de majoritatea istoricilor și comunitatea academică – atunci și politicienii și opinia publică turcă vor fi obligate să-și asume, printr-un gest istoric, recuperator, propriul trecut.

Sîntem convinși, dincolo de asperitățile prezentului și nenorocirile trecutului că se vor găsi suficiente voci și minți lucide care să transforme rănile adînci ale trecutului, dacă nu în prietenie și frățietate, măcar în toleranță reciprocă. Să mai amintim de căldura cu care bunicii și străbunicii noștri vorbeau de Bolis și de prietenii lor de „acolo”, de lumea pestriță în care, cum-necum, au trăit secole de-a rîndul pînă ce ura a dat în clocot și cîteva decizii rele au transformat destinul în coșmar? Urmasii la Marelui Bizanț, Imperiul Otoman a preluat parte din organizarea bizantină transformînd-o propriilor necesități. Islamul nu a făcut, multe secole, mai multe victime decât a făcut creștinătatea. Sub semnul și în numele crucii au fost făcute nenumărate crime și nu e nevoie decât să deschidem cărțile de istorie ca să vedem că responsabilitățile pentru milioanele de morți ale istoriei sînt împărțite. Din nefericire. Sigur că ultimele două secole ale mileniului au condus atît SUA, cît și Europa să-și găsească un nou fagaș istoric. Astfel au luat naștere democrațiile de tip occidental, așa s-a ajuns la drepturile cetățeanului și la libertățile individuale. Bun sau rău, capitalismul a dovedit mai multă imaginație decât sistemele totalitare și naționalist-militare. De aici și proiecția pentru viitor a unui astfel de model liber asumat. Ce se va întîmpla cu Armenia? În tot acest joc Armenia va fi obligată să-și definească locul. Pe harta lumii, dar și imaginarul colectiv, căci armenii sînt mult mai mulți și armenitatea este mai importantă decât contururile unei țări. Fără rezolvarea tensiunilor cu vecinii, Turcia și Azerbaidjan, fără definirea unei reale politici active, între interesele Rusiei și ale NATO, Armenia nu va fi capabilă să-și asigure un viitor prosper. Înghetarea unei anume situații în acest moment nu poate dura prea mult. Armenia este obligată să-și negocieze prezentul și viitorul, conștient pe alianțele și prieteniiile de care se bucură. Dar și solidarizînd corpul ei național, cu multiplele ramificații, ce păstrează nealterată moștenirea Sfîntului Grigore și a lui Mesrob Maștoț. Dacă Peter Balakian își regăsește identitatea și propria istorie, Araratul oricum, nu poate fi mutat din locul lui.

Armeanul SERGEY KHACHATRYAN – laureatul Competiției Internaționale „Regina Elisabeta” de la Bruxelles

Concursul de la Bruxelles este un imperiu al muzicii care continuă să vehiculeze valori reale - noblețe, generozitate, devotament -, care stimulează parteneriate, mediază contacte și oferă șanse de afirmare tuturor interpreților. Ediția 2005, consacrată violoniștilor, a înscris în istoria concursului un record de participare, 132 de concurenți din 37 de țări, care au evoluat pe parcursul lunii mai în cele trei etape ale competiției. Juriul prezidat de Arie Van Lysebeth, în același timp Președintele Comitetului Artistic al Fundației Musicale Regina Elisabeta și alcătuit din 15 corifei ai violonisticii mondiale, printre care Pierre Amoyal, Tuomas Haapanen, Mihaela Martin, Koichiro Harada, Boris Kuschnir, Igor Ozim, Victor Tretjakov -, a selecționat atent personalitățile interpretative cele mai puternice, în lumina datelor muzicale, abilităților tehnice, puterii de comunicare și a forței de expresie, cu simțul responsabilității pe care îl are față de cariera internațională pe care o lansează. Iar decizia a venit în întâmpinarea preferințelor publicului: Sergey Khachatryan a fost declarat laureatul cu premiul I la Concursul Internațional „Regina Elisabeta” de la Bruxelles.

Reprezentantul Armeniei a smuls ropote de aplauze, cu o prestație în crescendo în concertul din finală, care a început cu o sonată brahmsiană plină de culoare, a continuat cu piesa impusă de muzică contemporană a compozitorului Javier Torres Maldonado și s-a încheiat în acordurile Concertului în la minor de Dmitri Shostakovich, o lectură introspectivă și captivantă, în care fiecare intonație a fost articulată cu finețe și intensitate. Și-a dat concursul Orchestra Națională a Belgiei sub bagheta dirijorului Gilbert Varga, orchestra care acompaniază, pe linia unei lungi tradiții, finaliștii competiției.

La aproape 20 de ani, personalitatea tânărului armean este fascinantă, Sergey Khachatryan oferă o muzică inefabilă, pură, suverană, uimește prin simplitatea gestului său, esențial, poetic și plin de mister. Publicului fidel al concursului, organizatorilor, evoluția lui le-a stîmmit amintiri: Oistrach, Kogan, Menuhin, Sitkovetsky, pe urmele cărora Sergey Khachatryan calcă, în secolul 21.

Cu fiecare nouă ediție, Concursul Internațional „Regina Elisabeta” de la Bruxelles deschide

o perspectivă aparte. Considerată una dintre cele mai importante în plan internațional, cea mai semnificativă din Europa, iar în Belgia un adevărat eveniment național, competiția și-a câștigat statutul în elita muzicală datorită dimensiunii ei multiculturale. Înființată în veacul trecut din dorința Reginei Elisabeta a Belgiei de a stimula dragostea pentru muzica clasică și de a face cunoscute întregii lumi talente autentice, a demonstrat în timp capacitatea de a construi punți între diferitele culturi muzicale ale lumii, de a sparge barierele de comunicare și de a armoniza diferitele mentalități artistice. Sergey Khachatryan a venit în fața publicului de la Bruxelles cu o zestre culturală. În ultimii ani numele său a fost puternic legat de cel al lui Aram Khachaturian, al cărui concert l-a interpretat în diverse metropole în compania unor orchestre și dirijori renumiți și pe care l-a gravat alături de concertul lui Jean Sibelius pe un disc editat de casa Naïve. Pe de altă parte, influența artei ruse în repertoriul tânărului muzician își spune și ea cuvîntul.

Un moment cu adevărat emoționant, trăit cu intensitate maximă la Palais des Beaux-Arts din

Bruxelles în data de 28 mai a acestui an de către Sergey Khachatryan a fost cel al anunțării premiilor. Am avut șansa să stăm de vorbă, în acele clipe fierbinți, cu proaspătul laureat, care iată ce ne-a declarat: „Concertul meu preferat este cel de Shostakovich și am fost foarte bucuros să îl pot interpreta în finală și să prezint publicului concepția mea interpretativă. Este adevărat că în ultima vreme m-am concentrat asupra muzicii lui Khachaturian, motivul a fost jubileul, anul aniversar. Însă repertoriul meu este mult mai variat. Concursul „Regina Elisabeta” a fost un prilej de a demonstra acest fapt și, cred eu, cu ocazia unei ultime participări la o competiție internațională. Mă consider mulțumit de ceea ce am realizat pînă în prezent la acest capitol. Cariera mea a intrat deja pe un făgaș normal”.

Sergey Khachatryan este un nume demn de reținut: s-a născut în Erevan, într-o familie de muzicieni și a studiat vioara în Armenia și s-a perfecționat la Karlsruhe cu Josef Rissin; la vârsta de 15 ani a fost declarat cel mai tânăr laureat al Concursului „Jean Sibelius” de la Helsinki (ediția 2000),

a concertat în Germania, Elveția, Italia, Portugalia, Franța, Rusia, Armenia, iar debutul în Cleveland l-a făcut alături de Roberto Abbado; cu același concert de D. Shostakovich a impresionat recent publicul renumitului Festival londonez BBC Proms, în compania Orchestrei Filarmonice BBC și a dirijorului Vassily Sinaisky; a realizat înregistrări pentru diverse case de discuri, iar perspectivele de a colabora cu orchestre și dirijori renumiți sînt promițătoare, după câștigarea Concursului Internațional „Regina Elisabeta” de la Bruxelles.

Alina VELEA

Harry Tavitian la Festivalul Artelor din Ungaria

Foto: Kassay Noemi

Pianistul Harry Tavitian a participat în săptămîna care s-a încheiat la un mare festival al artelor în Ungaria, numit Valea Artelor.

„Harry Tavitian, știm că ești foarte exigent și critic în privința calității evenimentelor la care participi. Ne cunoaștem de 20 de ani și nu te-am văzut de multe ori așa de entuziasmat. Ce s-a întîmplat în „Valea Artelor”?”

Sînt, într-adevar, foarte bucuros că am concertat la acest megafestival al artelor (și cînd spun „megafestival” nu exagerez cu nimic). E vorba de un festival aflat deja la ediția 17 (faptul că nu știam nimic despre el pînă acum mi-a dat serios de gîndit; din păcate în jazz, după 1989, sîntem într-un

fel mai izolați de ceea ce se întîmplă în afara României, decît înainte). Organizarea festivalului a pornit de la o inițiativă privată: în 1989 muzicianul Marta Istvan (director al Teatrului Nou din Budapesta, o instituție culturală de anvergură) a cumpărat o casă veche în satul Kapolcs, lîngă lacul Balaton. Fascinat de frumusețea locului, a înființat o asociație culturală, împreună cu cîțiva locuitori din sat și a organizat cîteva concerte într-o primă ediție a festivalului, la care au participat vreo 300 de spectatori. Acum festivalul se desfășoară în 5 sate, timp de 10 zile. Anul trecut au fost 200.000 de oameni la festival! Sînt zeci de evenimente – concerte, de la folclor și muzică veche la jazz, rock și world muzic,

dans, expoziții de artă, colocvii de literatură, toate de o calitate artistică ireproșabilă. Cît am stat în Vale nu am văzut nici un obiect de prost gust care să fie oferit spre vînzare (în acest caz nu pot decît să exclam: trăiască cenzura!).

Totul se petrece în curțile sătenilor. Acest eveniment uriaș se bazează pe spiritul civic al publicului și al localnicilor, care sînt gazde minunate. Fără sprijin guvernamental ci doar al autorităților locale!

Cum ai fost invitat la festival?

În acest an, „oaspete de onoare” a fost Transilvania. Organizatorul din partea României a fost Centrul de Creație „Lăzarea” din județul Harghita (nu pot să nu amintesc măcar numele directorului, Kassay Peter). Cu un efort deosebit, cei de la Lăzarea au adus evenimente de înaltă ținută culturală, în acord cu spiritul multicultural al festivalului, acela de conservare a tradițiilor autentice exprimate însă cu mijloace moderne. „Echipa” României a fost de 130 de artiști care au prezentat folclor, muzica veche, jazz, evenimente pentru copii – care au avut foarte mare succes – literatură, film, sculptură și pictură, meșteșuguri tradiționale. O audiență deosebită au avut și spectacolele teatrului din Gheorgheni și... mititeii oferite ca mostră a bucătăriei noastre.

Cîte concerte ai avut?

Am avut două concerte. Primul a fost chiar cu Marta Istvan, directorul festivalului. Deși e compozitor de muzică de cameră contemporană, am reușit să „încropim” împreună un concert spontan, fără să fi repetat o notă sau măcar să ne fi ascultat unul altuia compozițiile înainte. Istvan este, însă, o persoană deosebit de deschisă, foarte inventiv – a cîntat la clavecin și la oale de ceramică folosite ca instrumente de percuție; cunoaște bine muzica românească (în anii '70 a cules folclor transilvănean). Comunicarea noastră a fost mult ușurată și datorită

Foto: Kassay Róbert

faptului că și el este pasionat, ca și mine, de jocul de table; înainte de concert am făcut cîteva partide. Țin să spun că am reprezentat cu cinste România și l-am bătut pe Istvan la table. Aceste partide au fost, de fapt, repetiția noastră pentru concert.

Al doilea concert a fost cu percuționistul sătmărean Cserey Csaba, un muzician deosebit cu care am concertat în ultimii ani și care, din păcate, este destul de puțin cunoscut în România. Am cîntat în biserica catolică din Kapolcs. Atmosfera și publicul au fost minunate și acest al doilea concert a fost și el un mare succes. La sfîrșit am avut și un invitat special: acordeonistul de etnojazz David Yenghibarian, armean stabilit în Ungaria.

Un cuvînt de sfîrșit?

Sînt mulțumit ca noi, cei din România, am adus anul acesta un plus de sunet și culoare în Valea Artelor. Sînt trist însă că, deși avem și acasă un public extraordinar, nu-i putem oferi evenimente de o asemenea calitate și diversitate.”

Interviu realizat de
Artemie CĂLUȘ

Expoziție Manuc Bei la Muzeul Municipiului București

(continuare din pagina 1)

În continuare, în discursul său, **Excelența Sa Eghise Sarkisian** a pus accent pe armenitatea lui Manuc Bei și pe implicarea sa în viața comunității armenice din Țările Române referindu-se mai ales la actele sale caritabile, donații pentru construirea de școli și biserici.

Senatorul Varujan Vosganian, președintele Uniunii Armenilor din România a ținut să menționeze: „... Manuc Bei Mirzaian este un subiect nu numai prin profilul fabulos al personajului dar și prin faptul că el face trimitere la câteva trăsături pe care armenii le-au cultivat și aici pe pământul românesc dar și pretutindeni unde au viețuit... Armenii ca negustori au fost un factor activ nu numai prin amploarea negoțului dar și pentru urbanism, pentru civilizație. Iorga spunea că negustorii armeni se numără printre ctitorii Moldovei... Armenii au fost și oameni de cultură, cu banii câștigați au construit lăcașuri de cultură, biserici, au construit școli. Urmașii lor au fost personalități excepționale în civilizația românească... V-aș vorbi despre vocația diplomatică a lui Manuc Bei. El nu este o personalitate singulară în peisajul politic. Dacă ar fi să enumerăm dregătorii de origine armeană ai Moldovei probabil că am umple pagini întregi. Unii au ajuns chiar Domni... Nu există eveniment important al istoriei românilor în care armenii să nu fie implicați... În încheiere aș vrea să mai adaug ceva, și anume despre caracterul fabulos al lui Manuc Bei, modul prin care el a rămas nu numai în istoria diplomatică a românilor dar și în istoria fermecătoare și romanțată. Astăzi omagiem nu numai acest profil universal al armenilor care prin spiritul lor întreprinzător prin abilitatea lor și prin înțelegerea cumpenelor veacurilor au fost peste tot unde au trăit cetățeni loiali ai locurilor și deschizători de drumuri dar prin Manuc Bei Mirzaian, omagiem în același timp și locul de restrîns în care a trăit acest om, pământ care din păcate a fost frământat de copitele cailor și care din păcate a trebuit să aibă universitate abia la jumătatea secolului XIX. Și care are de recuperat multă istorie dar din fericire a acoperit-o printr-un prinos de cultură de simțire de dragoste față de Dumnezeu. Și în acest context Manuc Bei este o personalitate emblematică...”

În continuare dl. profesor, **istoricul Panait I. Panait** a ținut o adevărată dizertație din care merită spicuite câteva idei: „... Când intrați în curtea interioară a Hanului lui Manuc vă loviți pur și simplu de tremurul Capitalei. Am impresia că și aerul este mai curat acolo. Este un monument reprezentativ care veșnicește prin numele lui, numele acestui Emanuel Mirzaian Bei. A fost într-adevăr o personalitate de care nu trebuie să ne fie rușine pe care trebuie să-l apreciem în contextul evenimentelor respective...”

Printre cei prezenți s-a numărat și o persoană insolită care după spusele d-lui director Ionel Ioniță a ajutat în limita posibilităților sale la organizarea acestei expoziții. Un om care a trăit la moșia lui Manuc și a cărui bunică a fost bucătăreasa lui Manuc Bei. Dînsul se numește **Boris Macarenco** care a dorit să amintească pe scurt: „... La moșia lui Manuc exista o biserică armenescă ce oficia slujbe și în limba română. Jumătate din oraș se ducea la această biserică. Pentru noi era o fală, era mîndria noastră. Pînă cînd au venit rușii în Basa-

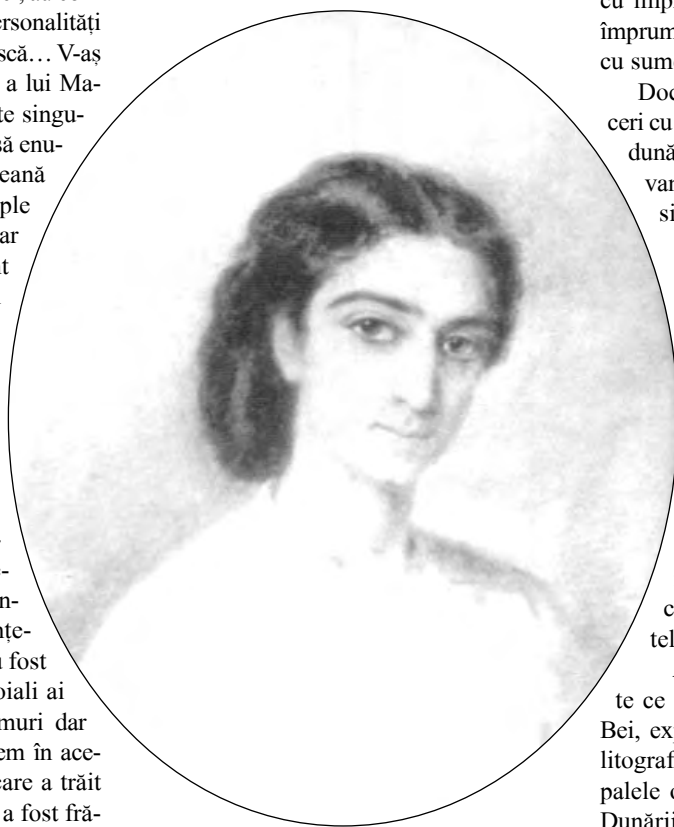
rabia, cînd a început războiul au dat foc și au distrus castelul de la Hîncești, au distrus biserica și au devastat mormintele...”

Totuși pentru a înțelege mai bine cine a fost și ce a însemnat Manuc Bei Mirzaian în epoca sa, precum și pentru a da o dimensiune cititorilor noștri despre această expoziție, publicăm în continuare textul introductiv la volumul/catalog editat de MMB ce a apărut cu acest prilej.

„Expoziția «Manuc Bei, negustor și diplomat» aduce o nouă contribuție la prezentarea unuia din cele mai interesante și originale personalități din trecutul nostru istoric.

Viața și activitatea economică, politică și diplomatică a lui Manuc Bei sînt strîns legate de istoria Țării Românești din primele două decenii ale secolului al XIX-lea.

În colecția de documente a MMB, personalitatea lui Manuc Bei este bogat ilustrată. Documentele originale (scrisori, ra-

Portretul nepoatei lui Manuc, 1865, Odessa

poarte, note autografe, ciome ale acestora sau copii realizate de secretarii lui Manuc sau de el însuși) provin din arhiva de la Hîncești unde era conacul lui Manuc Bei.

Sistematizarea fondului documentar Manuc deținut de MMB, a avut la bază însemnările rezumative referitoare la conținutul acestora, realizate de regretatul profesor H. Dj. Siruni.

Bogatul fond documentar a stat la baza organizării acestei inedite expoziții care conturează dimensiunile personalității lui Manuc Bei, negustor armean înzestrat cu simț practic și diplomatic care se afirmă în viața atît de frământată caracteristică sud-estului Europei. Derulîndu-și viața cotidiană între Rusciuk, București și Odessa, dar extinzîndu-și controlul și influența pe o zonă mult mai mare, între Constantinopol, Petersburg și Viena, acesta prietenii, susținători ori informatori, îmbinînd cu abilitate afacerile cu politica, interesele personale cu cele conjuncturale ale ariei în care și-a desfășurat activitatea.

Negustor și zaraf, el va exercita din umbră o influență politică cu consențințe de perspectivă în evenimente majore care în parte s-au derulat pe teritoriul orașului București.

Documentele referitoare la Manuc Bei ca om de afaceri sînt cele legate de comerț

și cămătărie. Sînt liste de cumpărături, liste de obiecte achiziționate și costul acestora, recomandări pentru cumpărarea unor produse, caiete cu afacerile comerciale făcute în unele orașe (Isaccea, Silistra, Ismail etc.), liste privind aprovizionarea unor regimente și cetăți turcești, scrisori privind sume date cu împrumut, scrisori de restituire a unor împrumuturi, liste de debitori, chitanțe, liste cu sume oferite ca împrumut.

Documentele ilustrează legături de afaceri cu negustori din principalele centre sud-dunărene din Tulcea, Basarabia, Transilvania, Țara Românească, Moldova, Rusia.

Într-o perioadă de mari frămîntări politice și militare, Manuc Bei se afirmă ca un influent om politic și diplomat. Vasta corespondență purtată cu înalte oficialități ale Imperiului Otoman, cu domnitori ai Țărilor Române, precum și cu demnitari din Rusia evidențiază simțul practic și diplomatic cu care era înzestrat. Pentru a păstra confidențialitatea rapoartelor, Manuc Bei se folosea de un cifru secret, reprezentînd unul din exponatele de marcă din cadrul expoziției.

Alături de multitudinea de documente ce ilustrează personalitatea lui Manuc Bei, expoziția prezintă numeroase stampe, litografii, hărți și planuri, conținînd principalele orașe și cetăți din dreapta și stînga Dunării, cu care avea contracte comerciale sau în care a locuit într-o anumită perioadă a vieții atît el, cît și familia sa. Interesant este planul moșiei de la Hîncești, unde Manuc și-a construit un frumos conac, ca și planul orașului pe care dorea să îl construiască pe moșia de la Reni, lîngă Chișinău.

În acest sens, în expoziția deschisă la palatul Șuțu sînt expuse cele mai reprezentative stampe, gravuri, litografii, conținînd

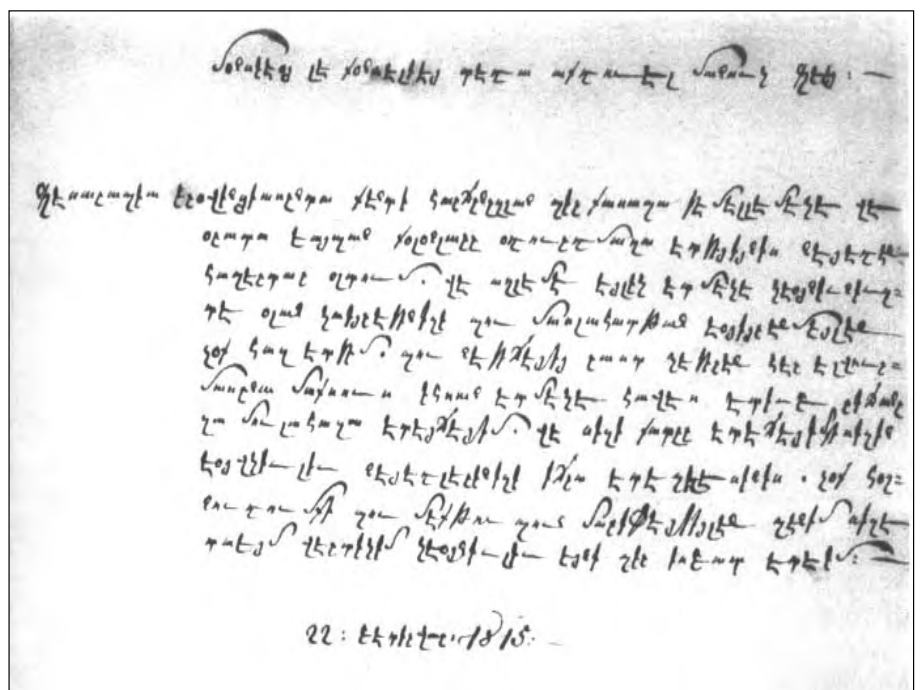
principalele orașe și țîrguri, lucrări ale unor artiști renumiți în epocă, printre care amintim pe: Bouquet, Lancelot, Thorigny, Dousault, Valerio, Raffet, Erminy, Hirtl, Laufberger, Begenau, Cherubini, Bartlett, Fergio, Valerio, Bocquin, Klein, Moller, Kauffmann, Le Blond, Peeters.

În expoziție se regăsesc numeroase alte obiecte specifice perioadei în care a trăit și și-a desfășurat activitatea Manuc Bei: sigilii și inele sigilare, obiecte de îmbrăcăminte, accesorii vestimentare, arme, piese de artă decorativă și artă plastică, instrumente de cîntărit specifice zărafiei (cîntare pentru cîntăritul monedelor din argint și aur care au circulat în perioada în care și-a desfășurat Manuc Bei activitatea sa de negustor), instrumente de măsurat specifice epocii (coturi)“.

Catalogul color, editat în condiții grafice deosebite, cuprinde fotografiile cu explicații detaliate ale tuturor exponatelor, precum și o istorie detaliată a epocii. Iată încă un motiv în plus pentru care armenii (și nu numai) ar trebui să viziteze expoziția într-o oază de liniște în centrul capitalei (la palatul Șuțu, vis-à-vis de Intercontinental), mai ales că expoziția durează pînă în luna ianuarie. Și oare nu ar fi o idee bună dacă această expoziție ar deveni una itinerantă? Sigur cu toate măsurile de siguranță impuse. Sau oare nu ar merita ca memoria și spiritul lui Manuc să meargă și la Erevan? Sîntem siguri că acolo expoziția s-ar bucura de același succes ca și la București.

Eduard ANTONIAN

P.S. Și după ce vizitați expoziția, ce ar fi (mai ales că este la o aruncătură de băț de muzeu și mai ales că este vară și cald) să mergeți la Hanul lui Manuc să beți o bere rece în memoria sa și a unor vremuri demult apuse. Sînt convins că merită. Și Manuc dar și dvs.!

Scrisoarea țarului Alexandru I către Manuc Bei, 22 februarie 1815, copie în limba armeană

A te simți armean la Paris

Foto: Ara Ghemigian

Dintr-o piațetă ce poartă numele regiunii Astrid, în extrema ei dreaptă se deschide strada *Jean Goujon*, spre numerele mari. Este o stradă rezidențială cu clădiri îngrijite și aproape de aceeași înălțime, caracteristică a celor mai multe din imobilele de pe străzile Parisului, atât de armonios sistematizate la sugestia celui ce a fost baronul Georges Hausmann, prefect al Senei în cea de-a doua jumătate a secolului XIX.

La nr. 15, ne aflăm în fața intrării mai mult decât modeste a acestei biserici centenare, înghesuită între construcțiile învecinate.

Aveam să aflăm că, încă de la începutul secolului XIX, comunitatea armeană din Paris își dorea să aibă propriul lăcaș de rugăciune, dar abia în 1854 reușise să obțină de la autoritățile vremii dreptul de a-și construi o capelă.

O asemenea dorință a prins viață însă abia la începutul secolului XX, datorită eforturilor preotului Vramchabuch Kiba-

Altarul bisericii

rian și ale marelui filantrop Alexandre Mantachians. Acesta din urmă i-a cerut cunoscutului arhitect din epocă Albert Desiré Gilbert să pregătească proiectul unei biserici specifice arhitecturii armenice. După ce a studiat o bogată documentație, Gilbert i-a prezentat un proiect inspirat de biserica Sf. Cruce de la Akhtamar, după ce fusese avizat de specialiști din Tiflis. Piatra de temelie s-a pus pe 5 octombrie 1902. Numai că, atât Mantachians, cât și consilierii săi au intervenit în faza de construcție și așa se explică faptul că, deși proiectată mai în interiorul curții, biserica ajunge să fie construită chiar la margine, adică aliniată celorlalte imobile din jur, răpindu-i vederea de perspectivă. Întregul corp al bisericii are o lungime de 25 m., o lățime de 13 m., iar crucea de pe cupola centrală se află la o înălțime de 31 m. Tot ansamblul (cumpărarea terenului, construirea bisericii și sediul din vecinătate al arhiepiscopiei) a costat 1.540.000 franci (aur).

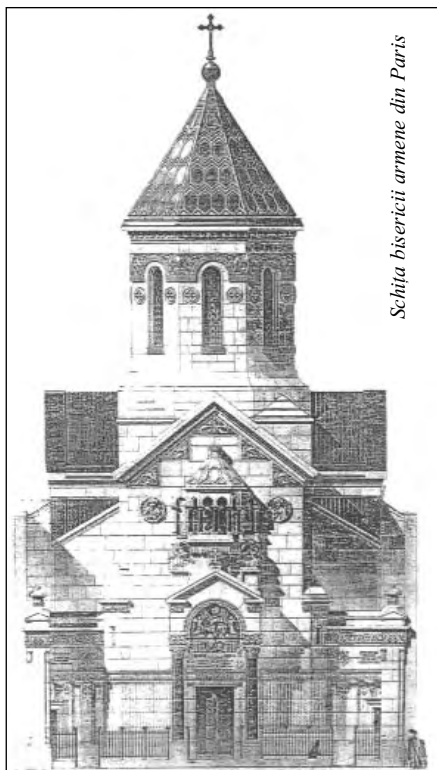
Sfințirea bisericii a avut loc la 2 octombrie 1904 de către Arhiepiscopul Ke-vork Utudjian, iar după un secol, la 3 octombrie 2004, au avut loc festivitățile de sărbătorire a centenarului acestei biserici.

Trebuie să mărturisim sincer că, deși este vorba despre o biserică mai bătrână cu

Într-o dimineață senină și plăcută a sfârșitului de lună mai la Paris, ne-am hotărât, eu și sora mea, să mergem la biserică. Dar nu la una oarecare, ci la Catedrala Armeană Sf. Ioan Botezătorul, situată pe strada Jean Goujon nr. 15 din arondismentul 8, nu departe de Champs Elysées. Ne-am dus cu RER-ul (un fel de metrou aerian rapid) până la podul Alma, pe care l-am traversat pe cheiul celălalt, admirând priveliștea Parisului cu impunătoarele sale clădiri, printre care se înalță silueta binecunoscutului Turn Eiffel, simbol inconfundabil al Orașului Luminilor.

un deceniu decât Catedrala noastră din București, cea din Paris este foarte bine întreținută, ceea ce sperăm și pentru splendida noastră biserică, după ce se vor încheia îndelungatele lucrări de restaurare a ei.

Fapt este că, în momentul când am pășit în lăcașul de cult armean din Paris, am acceptat cu greu proporțiile sale reduse, față de monumentalitatea celui bucureștean, însă am fost profund impresionate de înalta calitate a serviciului divin, susținut de un întreg sobor de prelați – Arhiepiscopul Kude Nacachian, un arhimandrit, un preot, vreo cinci diaconi, chiar și câteva diaconese (așezate în afara altarului, ele fiind studențe la teologie) și câțiva ministranți – copii și adolescenți, acompaniați de un cor excelent. Întreaga liturghie s-a ținut într-o atmosferă de profundă concentrare și evlavie, care avea un efect copleșitor asupra enoriașilor. La începutul liturghiei nu știm dacă erau prezenți vreo 50 de credincioși, dar până la sfârșit, numărul lor a trecut, credem, de 100 de persoane.

Schita bisericii armenice din Paris

Oricum, ni s-a părut un spațiu prea mic pentru o comunitate atât de numeroasă ca cea din Paris. Noroc că mai există și alte biserici armenice în diverse cartiere sau suburbii pariziene.

Amîndouă am urmărit cu mare emoție atât liturghia aceasta duminicală, cât și slujba dedicată sărbătoririi Sf. Ecimiadzin, după care, în mijlocul bisericii, s-a întins un frumos covor tradițional de rugăciune, asupra căruia prelații armeni au săvârșit un parastas colectiv pentru numeroase familii decedate de armeni. Înainte de momentul împărțirii și al împărțirii *mas*-ului, s-au colectat bani pentru biserică, așa cum se procedea și la București.

După încheierea slujbei, toată lumea a fost invitată în curtea din spatele bisericii,

unde există frumosul obicei de a se sta de vorbă între enoriași, cunoscuți sau nu, de a se trata cu câte o ceașcă de cafea, însoțită de prăjiturele tradiționale armenesti, preparate de către doamnele din Comitetul de femei de pe lângă biserică.

Cum lumea se dovedește mică întotdeauna, încă din biserică, dar apoi și în curte, am avut surpriza să ne întâlnim cu d-na Emma Simigian din București, venită cu sora sa, Alice Dokuzian din Brazilia, pe care o cunoscusem de Paste la biserica noastră. Bucurie mare, îmbrățișări, fotografii, urări de bine. Aida mi-a transmis vești despre prof. Sossi Amiralian din Sao Paulo, pe care am cunoscut-o în 2003 la Congresul internațional de armenologie de la Erevan.

Am stat apoi de vorbă mai mult cu un episcop (domnul Manuk) și cu d-l Hrant Douzian, secretar al bisericii, cu care am făcut schimb de informații, ultimului dându-i, pentru micul lor muzeu, ediția specială a „Ararat”-ului nostru cu prilejul zilei de 24 aprilie 2005.

* * *

După această baie de armenitate, ne-am îndreptat pașii spre un loc mitic pentru noi, armenii de pretutindeni.

Traversînd piața François I și strada cu același nume, am ieșit spre Sena, unde o alee cu copaci perfect aliniați și tăiați egal se întinde paralel cu râul, pornind din Piața Canadei, după o pajiște cu iarba proaspăt tunsă. În mijlocul pajiștei statuia lui Komitas, în fața căreia erau așezate câteva flori proaspete. Este o statuie în mărime naturală, de o sobrietate copleșitoare. A fost sculptată de David Erevantsi în anul 2002. Pe fața soclului este gravat în limba franceză: „Omagiu lui Komitas, compozitor, muzicolog și celor 1.500.000 victime ale Genocidului Armean din 1915, înfăptuit în Imperiul Otoman”. Același text, în armeană, este gravat pe partea din spate a soclului. Acolo poți vedea cum Komitas se sprijină cu mîna dreaptă pe un tradițional *kxacikar* armenesc, pe care se observă literele străvechiului alfabet al lui Mesrop Maștot. În părțile laterale se pot citi următoarele texte în limba franceză: „În memoria combatanților angajați voluntari și din Rezistență morți pentru Franța” (dreapta),

precum și „Cuviosul părinte Komitas a cules, pînă la Genocidul din 1915, cîntecele de tranziție orală ale poporului armean și le-a retranscris. El a putut salva astfel un patrimoniu de însemnătate universală” (stînga).

Impresionate de frumusețea și simbolistica acestui monument, făceam fotografii, notam textele de mai sus și, printre trecătorii care aruncau câte o privire curioasă, am sesizat prezența unui cuplu care, ca și noi, zăbovesc îndelung în preajma monumentului, filmînd din diverse unghiuri. Dar parcă un fluid anume ne-a traversat pe unii și pe ceilalți, glasul singelui făcîndu-se auzit. Ne-am adresat unii altora, simțind că trebuie să fie armeni. Într-adevăr era o familie

Statuia lui Komitas (foto: Madeleine Karacasian)

din Australia, originară din Egipt. Magnetismul armenității a fost atât de puternic încît am rămas de vorbă câteva ore în preajma lui Komitas, încercînd să ne cunoaștem pe cît posibil. Pînă la urmă ne-am despărțit de Zevart și Armand Ferhadian care părăseau Parisul chiar în aceeași seară, în turul lor prin Europa și America. Eram de acum patru armeni deveniți prieteni în umbra ocrotitoare a statuii lui Komitas.

Țin să amintesc că în memoria multor armeni din Franța rămăsese amintirea prezenței a aproape 2000 de persoane, anunțate în ultimul moment, care se deplasaseră în acest loc, pentru a saluta gestul președinților Jacques Chirac și Robert Kocarian care, la numai 48 de ore după grandioasele ceremonii de la 24 aprilie de anul acesta (15.000 de manifestanți pe Champs Elysées), aduseseră un vibrant omagiu victimelor Genocidului Armean din 1915, depunînd jerbe de flori în fața statuii lui Komitas.

La librăria „H. Samuelian“

Vizite la muzee și expoziții din Cartierul Latin mi-au prilejuit descoperirea „Librăriei Orientale H. Samuelian“, adevărat focar de cultură, despre existența căruia știam de multă vreme numai lucruri frumoase. Librăria aceasta a fost înființată în 1930 de către un armean inimos și erudit – Hrant Samuelian, decedat în 1977 și condusă în prezent de către copiii acestuia – Alice Samuelian-Aslanian și Armen Samuelian. Aflată pe strada Monsieur-le-Prince nr. 51 din arondismentul 6 al Parisului, „Librăria Samuelian“ îți face impresia unei vaste bibliotecii cu cărți și albume, ziare și reviste

D-na Alice Samuelian-Aslanian

în limbi orientale, printre care cele în limba armeană sînt la loc de cinste.

Îndată ce pășesc pragul librăriei, mă întîmpină distinsa și ospitaliera d-nă Alice Samuelian-Aslanian cu care port o convorbire extrem de cordială. La început se află de față un cuplu de armeni tineri – d-na și d-l Sahag Sukiasyan, profesor și publicist, sosiți de curînd de la Lyon și instalați la Issy-les-Moulineaux, o suburbie din sudul Parisului. Aflu că a studiat la Ecimadzîn cu regretatul Catolicos Vasken I, Patriarh suprem al tuturor armenilor. Sahag își amintește că, la începutul anilor '90, a cunoscut la Erevan un grup de tineri armeni din România care au lucrat la reconstrucția Armeniei. Printre ei se afla și Mihai Stepan Cazazian, actualul redactor șef al „Ararat“-ului.

Doamna Aslanian își exprimă părerea de rău că nu am trecut pe acolo puțin mai devreme, cînd i-a vizitat librăria o fostă *rumanahai*. Aflu cu stupeoare că era nepoata lui Vahram Erețian și fiica Anahidei Sukiasian, plecați din România și stabiliți cu ani în urmă în Australia, unde au și decedat. Este vorba de o familie originară din Agn (oraș din Armenia Occidentală), asemenea familiei d-nei Samuelian-Aslanian, ca și mama mea, ca și familia Madlenei, soția lui Sergiu Selian. Iată niște conexiuni care nu numai ne unesc, dar ne și emoționează.

D-na Alice își amintește cu plăcere de vizitele pe care le făcea la librăria sa Sergiu Selian, în urmă cu ani, ori de cîte ori se afla în trecere prin Paris.

La o altă scară a istoriei, evocăm cu gazda faptul că odinioară marele savant român Nicolae Iorga, prieten apropiat al armenilor, frecventa faimoasa librărie pariziană. Apoi, d-na Aslanian îmi arată, cu multă mîndrie, că printre valorile sale editoriale se află și volumul I al unei monumentale lucrări în limba română – „Familii boicrești din Moldova și Țara Românească“,

enciclopedie istorică, genealogică și biografică, apărută la editura „Simetria“, avîndu-l drept coordonator și coautor pe Mihai Dim. Sturdza.

D-na Aslanian ține să-mi spună, cu emoție, că mormîntul soțului d-nciei sale este învecinat, în cimitirul Montparnasse, cu mormîntul celebrului sculptor român Constantin Brîncuși.

Dintr-o dată, gazda mea scotocește cu fervoare printre ziarele armenesti și îmi arată în ultimul „Haratch“ un anunț care ar putea să mă intereseze. Din păcate, urmînd să părăsesc Franța, nu-mi permite timpul să mă deplasez la Montpellier, unde în zilele de 7-9 iunie urma să aibă loc conferința internațională „De la Genocidul Armean la Shoah“, cu participarea profesorilor Gérard Dédéyan și Marcel Iancu din localitate, a renumitului Yves Thernon și a unor invitați din Armenia, din România și din alte țări.

După o convorbire atît de plăcută, mă despart cu părere de rău de d-na Alice Samuelian-Aslanian care a ținut să-mi vorbească și despre un eveniment artistic ce, în aceste luni, face să vibreze sufletul tuturor ce simt armeneste: expoziția dedicată celui ce a fost marele pictor francez de origine armeană Edgar Chahine, deschisă la Muzeul Daubigny din Auvers-sur-Oise. Am primit cu recunoștință elegantul catalog al expoziției, în zilele următoare mergînd s-o vizitez.

Expoziție Edgar Chahine la Auvers-sur-Oise

La cîțiva kilometri de Paris, Auvers-sur-Oise este mica localitate pe tărîmul căreia mari artiști, precum Corot, Daubigny, Dautier, Pissaro și Cezanne au marcat istoria picturii franceze de la sfîrșitul secolului XIX, iar Vincent van Gogh a creat lucrări pline de culoare în timpul celor șaptezeci de zile pe care le-a petrecut acolo în vara anului 1890, conferind locului un plus de notorietate.

Muzeul Daubigny se află la vreo 50 m. de locul unde a locuit van Gogh și adăpostește anual expoziții dedicate unor artiști renumiți. Așa se face că anul acesta, între 13 aprilie și 11 septembrie, muzeul este gazda expoziției „Femeile, Parisul, Venetia“ în creația lui Edgar Chahine (1874-1947). În numărul viitor, mă voi referi la personalitatea acestui pictor și la expoziția ce-i este consacrată.

Acum, aș vrea să amintesc că, la sfîrșitul catalogului primit de la d-na Samuelian-Aslanian, Jacques Leroy, președintele Muzeului Daubigny adresează mulțumirile sale speciale d-nciei și d-lui Pierre Chahine

(fiul artistului), fără de care această expoziție, sub patronajul E.S. d-l Edward Nalbandian, ambasadorul Armeniei, nu ar fi putut avea loc, cît și Fundației Calouste Gulbenkian din Lisabona, în persoana d-lui Zaven Yegavian, grație căruia s-a putut edita acest catalog bogat ilustrat. Gratiudinea conducerii Muzeului Daubigny se adresează colecționarilor speciali ai lui Edgar Chahine care, împreună cu fiul artistului, au împrumutat lucrările din expoziție. Este vorba de d-na și d-l Jacques Ayvasian, d-na și d-l Roger Tcherpachian și d-na și d-l Eduard Vartanian.

Iată cum aceste distinse personalități armenice au considerat, printr-un gest de mare generozitate, să ofere iubitorilor de artă prilejul de a admira cele mai frumoase creații ale acestui pictor care a trăit și a simțit atît de mult ca armean devotat poporului său.

Iată, așadar, stimați cititori, și pentru semnatarea acestor rînduri călătoria de anul acesta la Paris a însemnat multiple momente de a se simți mîndră de armenitatea sa.

Madeleine KARACAȘIAN

Cuvînt înainte

(Fragmente semnate de Pierre Chahine în aprilie 2005 pentru catalogul expoziției Edgar Chahine de la Muzeul Daubigny)

„Această expoziție remarcabilă de la Muzeul Daubigny urmează omagiului adus tatălui meu în Armenia, cu prilejul celei de-a 130 aniversări a nașterii sale și precede cu puțin Anul Armeniei care va avea loc în 2006-2007.

Pentru mine este un prilej și amintesc rolul important pe care l-au avut cîțiva scriitori și oameni politici francezi de anvergură în apărarea armenilor la începutul secolului XX. Georges Clemenceau, Jean Jaurès, Anatole France, pentru a-i cita doar pe ei, au făcut parte din Comitetul de redacție al revistei „Pro Armenia“, fondată în 1900.

În august 1916, în timpul aceluși genocid despre care atunci a început să se vorbească, Anatole France a adus Armeniei un omagiu public: «... Armenia moare, dar va renaște.»

Extrem de atașat acestei patrii care nu reușea să renască, Edgar Chahine se angajă activ în acțiunile politice desfășurate din Franța pentru întemeierea unui stat independent. Personalitatea sa este atît de puternică în comunitatea armeană, încît este desemnat împreună cu prietenul său, poetul Archag Tchobanian, pentru a reprezenta națiunea armeană în 1902, la ceremoniile de

Foto: Ara Ghemigian

Portretul lui Pierre Chahine (1933)

sărbătorire a centenarului nașterii lui Victor Hugo.

Zacharie Zakarian, lăudat în unanimitate pentru talentul său de pictor al unor naturi moarte și căruia Degas i-a făcut portretul, l-a prezentat pe tînărul Chahine „marelui om“, Anatole France. Acesta din urmă făcu neîndoielnic mult pentru a contribui la rapida celebritate a tînărului artist. Portretul scriitorului i-a adus, împreună cu alte cinci gravuri prezentate (printre care „Prostituate“) o medalie de aur la Expoziția universală din 1900.

Lăudîndu-i „marele său talent“, Anatole France i-a încredințat ulterior ilustrarea volumului său „Poveste comică“.

Așa cum demonstrează această expoziție care parcurge opera de la prima gravură la ultima pictură cunoscută, adică din 1897 pînă în 1946, artistul a evoluat în mod incontestabil. El a folosit numeroase tehnici, cu excepția litografiei și a gravurii pe lemn, pentru a încerca apropierea de un ideal ce cerea sensibilitate, în înțelegerea de către el a ființelor și a lucrărilor, prin intermediul artei portretului, așa cum îi plăcea să sublinieze.

În ciuda celor două dezastre din atelier, el a lăsat o importantă operă, ale care piese esențiale sînt prezentate în această expoziție, a cărei amintire se va păstra prin intermediul catalogului publicat de muzeul Daubigny cu sprijinul Fundației Gulbenkian. (...).“

EDGAR CHAHINE
(1874-1947)
Les femmes, Paris, Venise
DU 13 AVRIL AU 11 SEPTEMBRE 2005
Catalogul expoziției lui Edgar Chahine de la Auvers-sur-Oise
MUSEE DAUBIGNY

TURCIA ÎNTRE PROPRIUL TRECUT ȘI VIITORUL U.E.

«Noi nu formăm o coaliție de state, ci unim oameni» – generoasa frază a fondatorului Uniunii Europene, Jean Monnet, merită recitită din când în când, mai ales în momentele în care construcția europeană riscă să se prăbușească sub propria greutate. Extinderea masivă din 2004, când zece noi state au intrat efectiv în «clubul european», a dus mai puțin la «unirea» mult sperată între cei din Vest și cei din Est și mai mult la o reacție de respingere a nou-veniților, acuzați pe de o parte că destabilizează piața muncii din Occident cu cohortele lor de forță de muncă ieftină și, pe de altă parte, că au contribuit la creșterea criminalității în statele care au prosperat timp de 45 de ani de partea liberă a Cortinei de Fier. Atât de puternică a fost aversiunea «vechii Europe» față de «noua Europă», încât următorul pas al extinderii, care cuprinde România și Bulgaria, se desfășoară deja într-o atmosferă tensionată, nu puțini fiind politicienii care, asemenea președintei creștin-democraților germani, Angela Merkel, cer renegocierea acordurilor de aderare cu cele două cenușărese sau aminarea integrării lor. (...)

În această din urmă privință, tot primăvara lui 2005 a oferit un interesant și semnificativ prilej de evaluare: este vorba de comemorarea, la 24 aprilie, a 90 de ani de la genocidul armenilor din Anatolia. Dezbaterea prilejuită de acest eveniment în principalele state fondatoare ale UE, Franța și Germania, a iluminat ca un fulger punctele slabe ale politicii și societății turce. Semnele de întrebare privind capacitatea Turciei de a se conforma standardelor democrației europene s-au înmulțit, iar argumentele taberei «pro-turce» au apărut pe cât de pragmatice și raționale, pe atât de triste și sărace. Altfel spus, pragmatismul geo-strategic de sorginte americană pare rușinat de istorie. Să recapitulăm așadar faptele și rezonanța lor în Europa de astăzi.

Între 1915 și 1917, în plin război care prevestea dezmembrarea a ceea ce mai rămăsese din Imperiul Otoman, Partidul Junilor Turci, aflat la putere din 1908, decide deportarea armenilor din Anatolia în deșerturile Siriei și Mesopotamiei. Pretextul, invocată și astăzi de Ankara, era colaborarea armenilor cu inamicul rus și cu cel britanic. Adevăratul motiv, asupra căruia istoricii occidentali par să fi căzut de acord, era de fapt dorința autorităților turce de a impune omogenizarea etnică. Drept urmare, sute de mii de armeni – femei, copii și bărbați de peste 45 de ani – sînt forțați să ia calea exilului în condiții inumane. Bărbații de sub 45 de ani și reprezentanții elitei armenesti au fost arestați și executați. Majorita-

tea celor deportați au murit pe drum, atacați de bandele organizate ale serviciilor secrete turce, sau la destinație. Numai în regiunea Der Zor din Siria, susțin unii istorici citind arhivele oficiale ale Imperiului Otoman, au fost executați în 1916 aproape 200.000 de armeni deportați. Istoricii armeni, citind aceleași arhive otomane, susțin că numărul morților s-a ridicat în final la 1,5 milioane. La o populație inițială de 2 milioane de armeni care trăiau în Turcia, este ușor de constatat că fenomenul a atins proporțiile unui genocid, mai ales că intenția autorităților turce din epocă de a-i extermina pe armeni nici măcar nu a fost ascunsă de Junii Turci. Istoricul francez Philippe Videlier de la CNRS a furnizat recent suficiente date din arhive, din corespondența diplomatică și din presa occidentală a vremii privind caracterul deliberat al decimării armenilor. («Lettre Internationale», ediția română, vara 2005). De altfel, genocidul a fost recunoscut deja de Parlamentul European în 1987, de Consiliul Europei în 2001, de Rusia (1995), Grecia (1996), Liban (1997), Belgia (1998), Suedia (2000), Elveția și Argentina (2003), Canada și Slovacia (2004), iar în 2005 de Olanda și Polonia. La 29 ianuarie 2001, parlamentul Franței a adoptat o lege rezumată într-o singură frază – «*Franța recunoaște public genocidul armean din 1915*» – fără a face nici o mențiune despre autorii acestui genocid.

Nu adevărul istoric este așadar problema, ci atitudinea Turciei față de el. Autoritățile de la Ankara se încapăținează să nege existența unui genocid, recunoscînd doar o catastrofă petrecută în condiții de război și soldată cu maximum 300.000 de victime, iar clasa politică și o bună parte a elitelor administrative și științifice îi veneratează și astăzi pe responsabilii politici ai ororilor de acum nouă decenii. Rămășițele pămîntesti ale lui Talaat Pașa, ministrul de Interne care a ordonat exterminarea armenilor, au fost aduse cu mare pompă din Germania, țară în care se refugiase după căderea guvernului său și unde a fost în cele din urmă asasinat de un armean în 1921. I s-a ridicat și un monument, devenit loc de pelerinaj. Acolo depun jerbe de flori lideri politici, cum ar fi președintele Partidului Muncii, provenit din mișcarea comunistă. Acest partid a declarat de altfel că, după ce a studiat arhivele sovietice la Moscova, s-a convins că «*alegațiile potrivit cărora Turcia s-ar fi făcut vinovată de „genocid” la adresa armenilor în timpul primului război mondial nu sînt adevărate.*» Și liderul Partidului Kemalist s-a declarat dispus să se alătore guvernului pentru a contracara

Revista „LETTRE INTERNATIONALE” – ediția română, vara 2005, publică două excepționale texte ce privesc, direct, „chestiunea orientală”. Mai exact spus, ce s-a întîmplat în 1915 cu armenii, o exactă, precisă și concisă evocare-analiză a tragediei armenesti, semnată de istoricul francez, Philippe Videlier sub titlul românesc „Povestea celor trei pașale”. Apreciem în grad înalt astfel de texte non-fiction, unde faptele istoriei sînt întretesute cu destinele oamenilor. Victime și călăi, conducători de state și simpli necunoscuți ei devin părtași ai aceluiași destin, comun, în bine și rău, conturînd, cu atît mai pregnant vinovățiile/responsabilitatea celor care cu o nonșalanță irresponsabilă decid destinele a mii, sute de mii sau milioane de oameni.

Articolul D-nei Rodica Culcer „Turcia între propriul trecut și viitorul UE” este o foarte lucidă analiză a situației politice din Uniunea Europeană, cu accentul pus pe candidatura Turciei, în perspectiva aderării. Autoarea, o cunoscută jurnalistă și analistă politică – cu stagii la BBC și Europa FM, recent numită directoarea departamentului de știri al TVR – dă dovada unei bune cunoașteri a subiectului, pe care-l tratează cu mult discernămint și erudiție istorică. Este clar că multe din cele ce se întîmplă în Europa (sau în lume) astăzi își au rădăcinile în istoria trecută. De care nu putem să ne lipsim pentru a rezolva, pe cît posibil, gravele probleme ale actualității. Mulțumim autoarei pentru permisiunea de a prezenta cîteva fragmente dintr-un incitant articol istorico-politic.

Bedros Horasangian

«propaganda armeană» și pe susținătorii săi din Occident. Alt responsabil al genocidului, doctorul Behaeddin Şakir, ideologul epurării etnice, face și el obiectul unui cult. Șeful catedrei de istorie a medicinei și de etică medicală de la facultatea din Istanbul, a cerut, potrivit lui Philippe Videlier («Le Monde», 23 aprilie, 2005), repatrierea sa post mortem, pentru ca memoria să-i poată fi cinstită cum se cuvine. Videlier se întreabă exasperat: «*Își poate imagina cineva că profesorii de la facultatea de medicină din Berlin ar putea cere repatrierea rămășițelor pămîntesti ale doctorului Mengele, pentru a-i cinsti memoria? Sau că Ministerul german al Culturii ar deschide un site pe Internet cu rubrica „aserțiunile evreiești și realitatea?”*». Chiar dacă tonul istoricului francez este incandescent, faptele sînt reale. Aproape întreaga clasă politică turcă se aliniază sub stindardul unui naționalism extrem și respinge cu tărie realitatea genocidului din 1915 și pe cea a persecuțiilor populației kurde. Pe de altă parte, măsurile autorităților frizează absurdul: în martie 2002, ministrul de Interne a cerut oficial ca poetul Nazim Hikmet, mort în exil, să fie radiat postum din toate registrele de stare civilă, pentru ca decizia guvernului din 1959 de a-i retrage naționalitatea turcă să fie dusă pînă la capăt. Vina lui Hikmet fusese de a fi condamnat genocidul armenilor. Aceeași «vină» îi este atribuită astăzi scriitorului turc Orhan Pamuk, cel care, într-un interviu acordat unui ziar elvețian, a recunoscut că în 1915 au fost uciși un milion de armeni și 300.000 de kurzi. Cotidianul «Hurryet» l-a catalogat imediat drept «*creatură mizerabilă*», iar autoritățile l-au acuzat că a lezat demnitatea militarilor turci

și a întregii țări! Spiritele fuseseră de fapt aprinse de un incident din orașul Mersin, unde cîțiva tineri kurzi au încercat să dea foc drapelului național. Cruciada ultranaționalistă astfel declanșată a ajuns să pună sub semnul întrebării solidaritatea libertății de exprimare în Turcia, imediat după ce țara a fost declarată aptă să înceapă negocierile de aderare cu Uniunea Europeană. Cărțile lui Pamuk au fost arse în localitatea Bicerlik din sudul Anatoliei, gest care a evocat în mințile europenilor spectrul Germaniei Naziste. Din fericire, nu numai europenii s-au revoltat ci și o parte a intelectualilor turci. Două sute dintre aceștia au semnat o scrisoare deschisă de protest, publicată la 11 aprilie, în care denunță «*istoria colectivă născută din naționalismul turc și kurd*» favorizată de apatia sau complicitatea autorităților. Arderea cărților lui Pamuk fusese în fond organizată chiar de un reprezentant al guvernului, și anume de subprefectul regiunii Isparta. Presa occidentală a salutat inițiativa celor 200 de intelectuali turci, precedată de altfel în ianuarie 2004 de o scrisoare semnată de 500 de intelectuali care protestau împotriva «*rasismului și ureii*» promovate de noile manuale de istorie. Oricit ar fi de laudabile, astfel de demersuri rămîn totuși minoritare și fără priză la publicul larg din Turcia. Constatînd, pe lîngă lipsa de impact a acestor inițiative, și inexistența unei societăți civile viabile, istoricul francez Vincent Duclert, de la Înalta Școală de Studii Sociale (EHESS) avertizează asupra pericolelor recrudescenței ultranaționalismului («Le Monde», 24 aprilie, 2005): «*Noul curs ultranaționalist este de rău augur pentru procesul de democratizare... Deriva tot mai pronunțat etnicistă, dublată și de noul* →

1918

19 septembrie – Forțele Aliate declanșează o ofensivă pe scară largă pe frontul din Siria, cu sprijinul unei legiuni de armeni recrutați din coloniile armenesti din lumea întreagă.

8 octombrie – Guvernul Comitetului „Uniune și Progres”, în frunte cu Enver-Pașa, Djemal-Pașa și Talaat-Bei demisionează. Cei trei lideri se pregătesc să părăsească țara.

26 octombrie – Forțele Aliate ocupă orașul Alep. O dată cu sosirea trupelor britanice și franceze și a Legiunii armenice, 125.000 de supraviețuitori dintre deportații armeni sînt recuperați din deșert.

29 octombrie – Biroul Central al Comitetului „Uniune și Progres” demisionează. Partidul hotărâște în secret să se reorganizeze sub numele de „Partidul Regenerării”. Talaat-Bei, Enver-Pașa, Osman Bedri, Behaeddin Şakir și alți treizeci de lideri regionali se hotărâsc să fugă în Germania. • 120.000 de lire turcești de aur și o mare cantitate de bijuterii sînt transferate de la partidul „Junilor Turci” la Partidul Regenerării, noua formă de organizare a celor dintîi. Acești bani și aceste bijuterii reprezintă o mică parte din bunurile armenesti confiscate de Comitetul „Uniune și Progres”. • Dr. Nazim pleacă în Germania,

GENOCIDUL - PAS CU PAS (14)

luînd cu el 65.000 de lire turcești de aur și bijuterii în valoare totală de 600.000 de lire turcești de aur din bunurile așa-zis „abandonate” de armeni.

30 octombrie – La Mudros este semnat un armistițiu între Turcia și țările Aliate. Acordul de armistițiu prevede eliberarea prizonierilor armeni și întoarcerea deportaților armeni la căminele lor.

2 noiembrie – Talaat-Bei, Enver-Pașa și Djemal-Pașa părăsesc Turcia la bordul unui cargo german.

11 noiembrie – Între Puterile Centrale și Aliatii se declară un armistițiu general.

11 decembrie – Talaat-Bei, Enver-Pașa și Djemal-Pașa sînt convocați de Comisia a 5-a a Parlamentului turc să se prezinte la o anchetă în termen de zece zile.

1919

februarie – La Constantinopol se constituie o curte marțială menită să judece crimele de război.

6 februarie – Se sinucide d-rul Reshid, fostul Guvernator general al provinciei Diarbekir și criminal de război.

8 martie – La Constantinopol este dat publicității un decret imperial prin care liderii Comitetului „Uniune și Progres” sînt deferiți curții marțiale.

13 martie – Marele Vizir Ahmet Tevfik-Pașa încearcă să justifice masacrele pornind de la niște acuzații false aduse armenilor.

12 aprilie – Kemal-Bei, principalul vinovat pentru masacrele de la Yozgat, condamnat la moarte de tribunalul militar, este spînzurat în public.

15 aprilie – Curtea marțială cercetează implicarea „Junilor Turci” în masacrarea armenilor.

28 mai – Cu ocazia primei aniversări a independenței, Republica Armenia declară unificarea Armeniei caucaziene cu Armenia turcească.

10 iunie – Talaat-Bei, Enver-Pașa, Djemal-Pașa și Dr. Nazim, găsiți vinovați de crime de război de curtea marțială turcească, sînt condamnați la moarte în contumacie.

13 august – Halil-Pașa și Kuciuk Talaat, ambii acuzați de crime de război, fug din Constantinopol și se alătură forțelor lui Kemal.

decembrie – François Georges-Picot, fostul Înalț Comisar francez în Siria, și Mustafa Kemal organizează o întîlnire secretă la Sivas, pentru a discuta statutul Ciliciei. Kemal cere ca armata franceză, inclusiv voluntarii armeni înrolați în forțele franceze, să se retragă. Picot acceptă, lăsîndu-i astfel fără apărare pe supraviețuitorii armeni din Cilicia, care se întorseseră la casele lor după suferințele îndurate în deșert.

1920

19 ianuarie – Aliatii recunosc formal independența Armeniei. • Judecați în contumacie la Constantinopol, Behaeddin Şakir este condamnat la moarte, iar d-rul Nazim la 15 ani de muncă silnică.

21 ianuarie – forțele naționaliste turcești fidele lui Mustafa Kemal atacă Marașul.

5 februarie – 10.000 de armeni sînt masacrați la Maraș.

1 aprilie – Partidul „Junii Turci” distribuie fonduri de ajutorare membrilor de partid acuzați de crime, care se ascund în Turcia, și celor care au fugit în alte țări.

(continuare în numărul viitor)

→ *avint al antisemitismului, este incurajată de pasivitatea autorităților și de islamo-naționalismul guvernului.* În mod paradoxal, Turcia a înregistrat în ultimii ani progrese notabile pe calea democratizării, tocmai în perspectiva aderării la UE, dar, scrie Duclert, «*acest spațiu democratic este strict încadrat de supunerea față de Statul-națiune care-și scrie propria istorie, excluzând cea mai mare parte a trecutului otoman și contribuția minorităților... Turcii încă se definesc prin raportare la condițiile istorice și geografice care au favorizat coeziunea națională necesară întemeierii și construcției unui stat nou în 1923. Acum însă această mentalitate se dovedește a fi un naționalism sufocant și periculos*». Cu alte cuvinte, susțin la unison Duclert și Videlier, Turcia nu se poate desprinde de naționalismul promovat de Kemal Atatürk, fondatorul statului modern turc, și nu reușește să înțeleagă că Europa a adoptat de câteva decenii o cu totul altă atitudine față de trecutul său istoric.

În ciuda criticilor formulate în cele mai mari state ale UE, guvernul de la Ankara nu a renunțat la linia sa dură și la propria versiune asupra istoriei. Granița cu Armenia rămâne închisă iar comisiile comune înființate pentru elucidarea adevărului istoric s-au desființat pe rând din lipsa de voință a părților. Mai mult, ambasadorul Turciei la Berlin, Mehmet Ali İrtemçelik, a încercat pe toate căile să împiedice o dezbatere programată în Bundestag pentru comemorarea genocidului din 1915. Argumentele diplomatului turc erau că nu parlamentul, ci istoricii au căderea de a se pronunța asupra

lamentării germani au propus așadar Turciei să se alinieze la standardele europene cultivând și ea acea «*cultură a memoriei*» (Erinnerungskultur) tocmai pentru a preveni repetarea în viitor a ororilor trecutului. Poate că lagărele de concentrare naziste nu ar fi existat dacă genocidul armenilor ar fi fost denunțat la timp și cu fermitate, după cum spunea unul din participanții la manifestările comemorative din 24 aprilie 2005.

Refuzând să recunoască adevărul istoric în chestiunea armenilor și a altor minorități Turcia alimentează copios cu argumente tabăra ostilă integrării ei în UE. Această tabără cuprinde oameni politici marcanți afit în Franța cât și în Germania, și nu s-a resemnat să accepte Turcia, în ciuda deciziei Consiliului european din 2004. În Franța de pildă, cu toate că președintele Jacques Chirac și-a exprimat acordul condiționat față de aderarea Turciei, propriul său partid, UMP, s-a pronunțat inițial împotriva, în frunte cu președintele partidului Nicolas Sarkozy. Pe de altă parte, fostul președinte al Franței și președintele comisiei pentru redactarea Constituției Europene, Valéry Giscard d'Estaing, a declarat categoric că admiterea Turciei ar distruge Europa așa cum o cunoaștem. La fel de vehement a fost Philippe de Villiers, președintele Mișcării pentru Franța, care a declarat că «*Turcia nu aparține Europei*», «*nu respectă drepturile omului și ale persoanei*» și este doar «*un depozit de bombe cu efect întârziat, plin de separatiști kurzi și de teroriști islamisti*». («*Le Monde*», 17 decembrie, 2004). Mai mult, avertizează de Villiers pedalând

teze dezbateră politică din Europa Occidentală și să fie o minge de ping-pong între principalele forțe politice din Franța și Germania. Cum până în 2015 în aceste țări vor mai avea loc cel puțin două rînduri de alegeri, putem spune că partida este de parte de a fi jucată, în ciuda presiunilor pro-turce din partea Marii Britanii și mai ales a Statelor Unite.

Care sînt însă argumentele adeptilor integrării Turciei?

David Philips, director adjunct al Centrului pentru acțiune preventivă al Consiliului pentru Relații Externe de la Washington, le rezuma stfel în «*Foreign Affairs*» (septembrie/octombrie 2004): «*Turcia este o democrație musulmană laică și un aliat crucial al Occidentului. În timpul Războiului Rece, ea a asigurat flancul estic al NATO, legînd Europa de Asia. Datorită acestei poziții, Turcia a contribuit la blocarea expansiunii sovietice iar în anii 1990 a permis monitorizarea lui Saddam Hussein și protejarea kurzilor din Irak... Turcia continuă să fie un pivot a luptei împotriva organizației Al Qaeda și a altor grupări teroriste, în ciuda atentatelor organizate de islamisti pe plan intern.*»

Argumentele sînt deci în primul rînd de ordin strategic și militar. Pentru americani și britanici, Turcia este esențială ca punte către ceea ce actuala Administrație numește «*Orientul Mijlociu extins*» (Greater Middle East). Integrarea sa într-o organizație occidentală, cum este UE, care o va transforma într-un partener de dialog mai ușor de abordat, reprezintă «*o șansă fără precedent de a valorifica potențialul Turciei ca stat democratic în lumea islamică și de a întări un aliat valoros al Occidentului în lupta împotriva terorismului, promovînd astfel liberalizarea în lumea islamică*». Această viziune clară și optimistă este etichetată în numărul următor al revistei (noiembrie/decembrie 2004) drept «*un raționament pur strategic și funcțional*» care «*nu poate fi aplicat Europei ca o comunitate de națiuni*». Replica îi aparține vicepreședintelui grupului parlamentar CDU/CSU din Bundestag, Wolfgang Schauble, care crede că integrarea europeană nu poate fi aprofundată dacă extinderea continuă și mai ales dacă ea va cuprinde un stat afit de diferit de restul Europei cum este Turcia. «*Europenii au amînat prea mult o discuție despre limitele extinderii și despre semnificația identității europene*», crede Schauble, făcîndu-se ecoul celor care se tem că integrarea Turciei va fi urmată de cea a Ucrainei, ceea ce va dilua și mai mult «*identitatea europeană*». Americanii și britanicii – oricum iremediabil euro-sceptici – contestă însă această viziune «*esențialistă*» asupra Uniunii Europene.

Însuși premierul Recep Tayyip Erdogan a fost inițial un islamist convins, care a renunțat la fotbal pentru că antrenorul i-a cerut să-și radă barba. Soția sa poartă fuste pînă la pămînt și batic pe cap. Alinierea lui Erdogan la criteriile europene nu s-a făcut fără probleme, și numai presiunile UE au oprit criminalizarea femeilor adultere în noul Cod penal al Turciei. Publicația britanică minimalizează aceste dificultăți, considerîndu-le mai puțin grave decît situația din Irlanda din anii 1970, cînd toată viața publică era dominată de biserica romano-catolică. Faptul că de atunci au trecut peste treizeci de ani și Europa a evoluat pare să fie irelevant pentru ziaristii de la «*The Economist*», care ignoră complet problemele armenilor și kurzilor și sînt încîntați de «*libertatea și dinamismul presei turce*». Ultranationalismul semnalat de istoricii francezi citați mai sus (Philippe Videlier și Vincent Duclert) nu are deci o șansă să-i impresioneze pe britanici. Publicațiile americane nici măcar nu-l menționează. În sfîrșit, «*The Economist*» încheie apoteotic cu avertismentul de inspirație americană, că o respingere a Turciei ar avea consecințe catastrofale pentru lumea arabă, pe de o parte, și pentru reformiștii turci, care ar fi marginalizați de militari și fundamentalisti. O Turcie integrată în UE însă ar putea servi drept model lumii musulmane.

Mai nuanțat, Steven Everts, cercetător la Center for European Reform din Londra,

Un alt bun exemplu de text ce se sustrage deliberat actualității calendaristice îl constituie „Povestea celor trei pașale” scris de Philippe Videlier în anul marcînd nouă decenii de la genocidul armenilor. Contrar presupunerilor, nu avem de-a face cu o evocare „emoționantă și emoționată” a tragediei, nici cu file țînînd seama de urgențele din dezbaterile avînd ca temă exterminarea premeditată, intenționată, planificată a unei etnii ori masacrul ca una din vechile și recurentele practici umane. Autorul nu pare a fi auzit despre acea memorie saturată de evenimente însîngerate și care la prima vedere seamănă cu uitarea, nici despre memoria obligată ori de cea manipulată. S-ar zice de asemenea că nu-i trece prin minte nimic despre o posibilă întrecere între victimele celor două grozăvii fundamentale ale secolului trecut disputîndu-și înfîietatea în suferință. Dar toate aceste nespuse sînt fundalul unei captivante narațiuni despre protagoniștii asasinatului colectiv din 1915. Afit că paginile țînînd cînd de istorisire, cînd de istorie par cu totul desprinse de problematica prezentului.

B. Elvin

avertizează că Turcia nu poate fi un model pentru lumea arabă, de care s-a diferențiat de-a lungul istoriei sale: este mai corect ca Turcia să fie promovată ca o punte între UE și lumea islamică. Efortul de a o integra nu trebuie în nici un caz abandonat, susține Everts, pentru că rezultatele sale sînt deja remarcabile: rolul armatei în viața politică a fost redus considerabil, iar kurzii se bucură de drepturi de neconceput în deceniul trecut. Chiar dacă este adevărat că guvernul Erdogan s-a dovedit mai receptiv decît cele precedente la exigențele europene, nu poate fi neglijat faptul că legislația liberală adoptată în grabă nu a produs încă efecte la nivelul administrației și societății, după cum s-a văzut din cazul scriitorului Orhan Pamuk. Norocul Ankarei este că episodul s-a petrecut după reuniunea Consiliului European la care s-a decis invitarea Turciei la negocieri. În spatele argumentelor pro și contra aderării Turciei, putem ghici în această țară o situație asemănătoare României de acum cinci ani, în care criteriile europene sînt satisfăcute formal, la nivel legislativ, dar nu au fost încă încorporate în practica administrativă și cu afit mai puțin în cultura politică a țării. Americanii și britanicii, dublați de sînga europeană, preferă să aibă încredere în disponibilitatea Turciei de a continua pe calea reformelor. Încrederea servește desigur propriului obiectiv: cel de a consolida politic flancul estic al UE și totodată al NATO, flanc din care intenționează să proiecteze modelul politic occidental în «*Orientul Mijlociu extins*». Nimic reprobabil în acest proiect coerent și de mare amploare. Lipsite de substanța istoriei și tradiției, proiectele pragmatice au totuși valoarea lor.

Probabil că avantajele integrării Turciei sînt mai mari decît sînt dispuși să admită unii politicieni europeni, cum și consecințele pe care va trebui să le suporte Europa vor fi mai serioase decît admit americanii. Pînă la urmă, și nostalgicii «*vechii Europe*» au dreptate în felul lor: extinderea Europei dincolo de granițele sale tradiționale devine o incursiune în necunoscut, o adevărată aventură istorică. Spre deosebire de americani, europenii sînt mai puțin pregătiți pentru astfel de aventuri, pentru că nu reprezintă o mare putere militară. În cazul Turciei, s-au implicat pentru a nu-i lăsa pe americani să facă singuri toate jocurile strategice. Un refuz al Turciei din partea UE ar alinia-o iremediabil de partea Statelor Unite. Integrînd Turcia, UE speră să devină un actor internațional mult mai influent, fără a-și mări bugetul de apărare. Rămîne însă fără răspuns o întrebare: cînd miza strategică este afit de mare, cui îi va păsa, în 2015, de centenarul genocidului armenilor din Anatolia?

Rodica CULCER

evenimentelor istorice. «*Noi hotărîm ce discutăm în Bundestag și cu cine*», i-a replicat sec deputatul ecologist Fritz Kuhn. Presiunile asupra parlamentarilor au venit însă și din partea oamenilor politici germani de origine turcă, reticenți față de orice demers care ar putea irita Ankara. De altfel, ambasadorul Ankarei nu s-a sfiit să «*avertizeze*» în presă asupra posibilelor repercursiuni pe care le-ar putea suferi etnicii turci din Germania, dacă se continuă «*campania de denigrare*» menită să îngreuneze aderarea Turciei la UE. Dezbaterea parlamentară, inițiată de grupul CDU/CSU aflat în opoziție (creștin-democrații și ramura lor bavareză, Uniunea Creștin-Socială), a avut totuși loc, fiind apreciată de SPIEGEL ONLINE (22 aprilie, 2005) drept «*lipsită de orice accent istoric*», în ciuda presiunilor Turciei. Tot ce au dorit inițiatorii a fost să explice acestei țări necesitatea de a-și asuma trecutul, așa cum însuși Germania a făcut-o cu propria istorie din prima jumătate a secolului XX. Drept dovadă a imparțialității sale, creștin-democratul Christoph Bergner a recunoscut chiar implicarea indirectă a țării sale în genocid. El a citat un mesaj al cancelarului Theobald von Bethmann-Hollweg, care, în 1916, îi recomanda ambasadorului german la Constantinopol: «*Singurul nostru țel este să păstrăm Turcia de partea noastră pînă la sfîrșitul războiului, indiferent dacă aceasta înseamnă să tolerăm decimarea armenilor*». Social-democratul Markus Meckel a țînut să întărească ideea că asumarea trecutului nu este rușinoasă, cum par să creadă guvernantii turci. «*O națiune nu devine mai mare și mai respectabilă dacă refuză să citească paginile întunecate ale istoriei sale*». Par-

pe aversiunea tot mai pronunțată al francezilor față de imigranți, «*toți turcii vor veni la noi*». Nici atitudinea față de genocidul armean nu a fost uitată: «*În Franța, legea pedepsește negaționismul, în schimb în Turcia există o lege care protejează negaționismul!*»

Opoziția din Germania a recurs la aceeași retorică prevestitoare de catastrofe. Președinta creștin-democraților, Angela Merkel, a declarat că-și propune să exercite presiuni asupra negociatorilor pentru a împiedica aderarea Turciei și «*parteneriat privilegiat*»: «*Începînd din 2006, un guvern condus de noi va face tot ce-i stă în putință, în colaborare cu partenerii noștri politici din Franța, pentru ca Turcia să nu devină membră a UE*». Partidul doamnei Merkel, CDU, cultivă de altfel o linie anti-imigraționistă și susține că multiculturalismul este un eșec.

Chiar dacă protestele dreptei franceze și germane par ușor exagerate, guvernul de la Ankara nu va putea convinge opinia publică occidentală că Turcia de astăzi se ridică la standardele UE, dacă nu-și însușește în profunzime standardele democrației occidentale. Președintele Chirac le cerea de altfel imperativ turcilor să îndeplinească toate criteriile de aderare, dacă vor să primească votul final în 2014 sau 2015. Cum în 2015 se va împlini un secol de la genocidul armenilor, putem să ne întrebăm dacă această comemorare va găsi Turcia pregătită să-și asume propriul trecut, așa cum nu este astăzi. Dacă guvernul turc doarește cu adevărat ca țara sa să se integreze în UE, răspunsul va trebui să fie afirmativ. Pînă atunci, Turcia va continua să alimen-

L-am cunoscut bine pe avocatul botoșanean Ioan Missir și l-am prețuit și stimat – cum l-au prețuit și stimat toți care au avut tangențe cu el – pentru toate însușirile lui mintale și sufletești, adică pentru cultura, inteligența, sensibilitatea, ținuta etică ireproșabilă și desăvârșită lui omenie. Și voi spune, chiar de la început, ca să-i definesc concepția de viață și comportamentul, că nimeni, niciodată, împins de vreun necaz sau de vreo nedreptate, ori încercuit de nevoi și de griji și sunînd la ușa lui, să nu plece satisfăcut și alinat.

Familia Missir

Ne-am strîns mîna pentru întia dată în 1928, în casa lui Grigore N. Filipescu – fiul marelui patriot – cu care era bun prieten și, o îndelungată vreme după aceea am păstrat cu el strînse, statornice și reconfortante relații. Și l-am iubit, mai ales, pentru superba și tulburătoare a lui carte *Fata moartă*, care nu e o carte de dragoste, cum s-ar putea crede, ci amintirile lui de combatant din primul război mondial – scrisă pe viu – poate cea mai vibrantă și mai dureroasă din cîte s-au scris la noi, care a apărut în Editura „Cartea Românească” în 1937 în două ediții succesive și apoi, în continuare, încă altele și care s-a retipărit – epuizată în cîteva zile – în 1977 și regret că n-am putut-o vedea. Am, însă, vechea ediție ilustrată de pictorul D. Stoica și care se deschide cu scurta prezentare a lui Nicolae Iorga, pe care o redau textual: „Cititorule, ai înaintea ta, o frumoasă carte de adevăr. O spune limpede și adînc înduioșat. Se vede de aici cît de mult talentul răsare din emoția lucrului văzut bine, înțeles adînc și întovărășit de acele mișcări ale inimii, fără care și cel mai mare dar de scris nu dă decît pagini moarte.

În vreme ca ca acelea de azi, astfel de cărți sînt o întărire sufletească și o adevărată purificare. Dar istoricul va găsi aici și destăinuirii care cad greu asupra unor oameni care cîteodată au ispășit”.

Cine a fost, însă, Ioan Missir? Se născuse în Statele Unite în 1890, ca fiu rezul-

Moșiile lui conu Abis se întindeau de pe malul Bașeului pînă aproape de luncile Prutului. De cum prindeai a urca dealul Săvenilor, se cunoștea mîna gospodarului priercept. Lanuri întinse cît vedeai cu ochii, lucrute cu socoteală, stadoale trainice, coșare încăpătoare. Pe drumuri de care îndreptate și îngrijite treceau șarabănilor solide, legate în fier purtate de cai rotunzi ca pe penii și înhămați bine, cu hamuri sănătoase. Pe miriști și prin pîrloage cirezii de oi, cîrduri de porci, iar pe șesuri herghelii de cai crescuți sub ochii stăpînului. De cum se desprimăvăra și pînă ce ploile de toamnă desfundeau arăturile și cîmpul, nu se isprăvea munca începută înainte de a se crăpa de ziuă și pînă ce se întuneca bine. Duditul batozelor nu mai conțineau pînă în prag de iarnă. Curgea, din snopii mistuiți

IOAN MISSIR, un om de altădată

tat din căsătoria tatălui său cu o franceză din Elveția și cînd copilul avea cinci ani părinții s-au stabilit la Botoșani, unde va face școala primară și va absolvi liceul. Licența în științele juridice și-a luat-o la Universitatea din București. Se va atașa politiceste, de tînăr, de Nicolae Iorga, va fi ajutor de primar în orașul de adopțiune, între 1919-1920, și primar între 1931-1932, își va întemeia o căsnicie model cu sora scriitorului și ziaristului Petru Manoliu – bunul și regretatul meu amic – și vor avea, la rîndul lor, o fiică, actualmente Ioana Vlad, – element deosebit de distins și valoros, conferențiar la Facultatea de Construcții de Iași.

Ioan Missir decedază la 5 decembrie 1945 în vîrstă de 55 de ani.

N-a mai tipărit altă carte decît *Fata Moartă*. Dar nu este singurul caz, nici la noi nici aiurea, cînd cu o singură carte se poate intra în istoria literară. Și Ioan Missir este îndreptățit s-o merite nu numai prin răsunătorul succes de librărie din epocă și de după aceea, ci prin toate calitățile și talentul lui scriitoricesc, reale. Să-l ascultăm, spre exemplificare, pe autor, ce este *Fata Moartă*:

„— Oare unde or fi bățind tunurile, cumetre Iordache?

— Mă tem că pe Fata Moartă!...

— Camarade, încotro duceți atîta amar de muniții?

— Pe Fata Moartă, moșule...

— De unde coboară vagoanele cu răniți, domnule sergent?

— De la Fata Moartă...

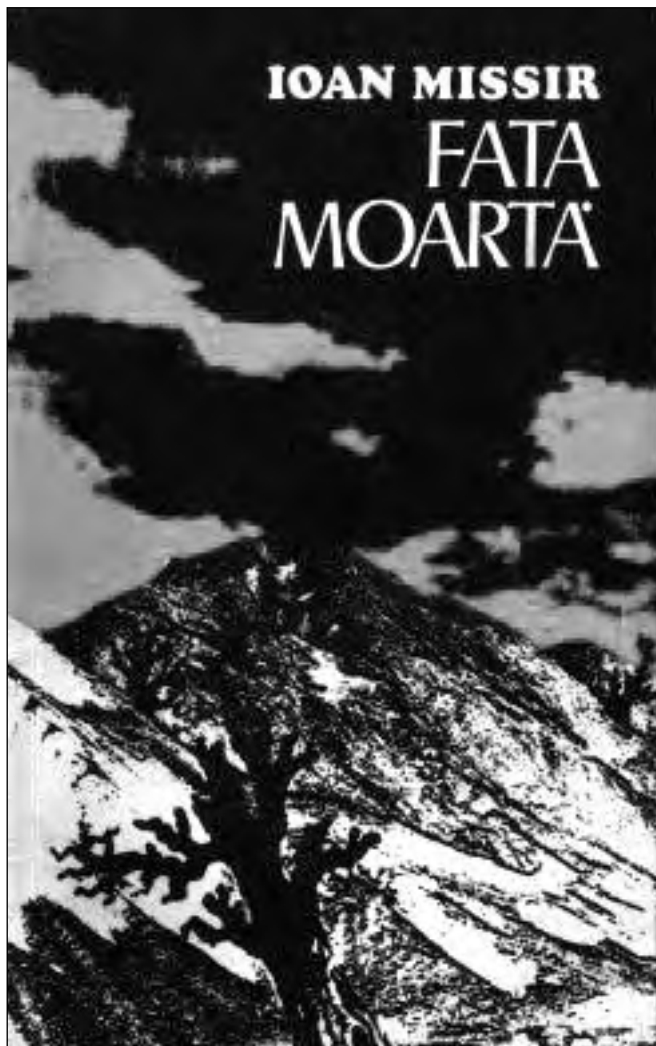
Și, luni de zile, acesta e purtat din gură în gură, ca un blestem al vremii. Îl cunoaște divizia a opta, îl știu țărani de la Cașin pînă la Onești, de la Cîmpuri pînă la Răcoasa. În timp de pace, era un plai minunat unde-și dădeau întâlnirile toate sălbăticiunile pădurii, și o legendă tristă cu un haiduc și ibovnica lui, de unde-i vine numele. Pentru noi, combatanții, este o diră de sînge tînăr și curat... Este jocul unde am tăiat aripile acvilei bavareze și unde, întăriți în credința unei biruinți tîrzii, nu am dat îndărăt... Acolo, la cîțiva metri de inamic, îngropați în șanțuri, muream de nostalgia trecutului și amintirilor noastre...”.

Și în legătură cu apariția cărții, dau două scrisori pe care Ioan Missir i le adresează de la Botoșani lui Ioan Simionescu ce avea un rost decisiv la Editura „Cartea Românească”.

Îată-le: „Mult stimat domnule profesor, Rog să fiu iertat că n-am avut posibilitatea să vă mulțumesc ieri pentru amabili-

tatea pe care ați arătat-o la Academie, față de mine. Dl. Profesor Iorga a hotărît să-i trimit manuscrisul acasă, pentru a-l citi. Fără a putea preciza data la care dl. Profesor Iorga ar avea timpul necesar ca să-mi dea o prefață și, în același timp, fără să mai îndrăznesc să mai puneti un cuvînt de mol-dovean sincer, vă rog să primiți, odată cu mulțumirile mele, expresiunea distinsiei mele considerațiuni. Dacă întîmplător, veti găsi că este cazul să capăt vreun răspuns care să dezlege această problemă «de prefață» îmi permit să vă rog să mi-l dați în provincie, de unde, la chemarea ce mi-o veti face, voi veni imediat. I. Missir, 23 ianuarie 1937”.

„Mult stimat domnule profesor, Mă grăbesc să vă răspund la cartea poștală pe care am primit-o astăzi, comunicîndu-vă că am trimis fotografia mea întovărășită de cîteva date biografice cerute, încă acum două zile. Cît privește autograful pe care mă sfătuiți să-l trimit domnului P. Șeicaru, pentru moment este o imposibilitate, deoarece «Cartea Românească» nu mi-a expediat pînă

astăzi nici un volum. Dacă, însă, domnia-voastră, față de care am obligații morale, mă îndemnați și găsiți că e necesară prezența mea la București pentru o zi, două, spre a trimite – din cele 300 volume oprite pentru reclamă – persoanelor sau așezămintelor, modestul meu aport literar, scrieți-mi

— Gata, americanule?

— Gata.

Americanul eram eu. Trăsura la care erau înhămați patru cai înaintași era trasă la scară. Mihai vizitiul, netezîndu-i, desmierdîndu-i, verifica hamurile, ștreangurile, bușele roților. Doar drumul era tare lung, mai bine de trei poște.

— Ho-ho, căluții tatii... ho-ho... domol, domol, ho-ho.

În căruță, conu Abis, făcea zîmbre așteptînd pe coana Caterina.

— Hai frate, odată; n'ai mai isprăvit? ce Dumnezeu?

— Hai că vin... oleacă de răbdare. Doar nu dau turcii.

doă rînduri și voi face tot posibilul a nu întîrzia și a pune împreună cu dv. la punct o întreprindere care, constat cu vădită mulțumire sufletească, începe să-și croiască drum în rîndurile cititorilor. Mulțumindu-vă pentru măgulitoarele cuvinte pe care mi le adresați, binevoii a primi asigurarea perfecte mele stime. I. Missir, Botoșani, 30 mai 1937.”

Cred că aceia care-mi parcurg însemnările au reținut din prezentarea ce i-am făcut-o lui Ioan Missir și unicei lui cărți *Fata Moartă*, ca și din redusele șiruri biografice, că era atașat politiceste de Nicolae Iorga; și e cazul să precizez că înghetarea lui politică nu era o firmă ispititoare și că cine îl urma în arena vieții publice și a luptelor sociale, pe marele nostru istoric și cărturar, o făcea dintr-o pură și întemeiată admirație de spirit și nu atras de mirajul puterii cu perspectiva locmalelor și a ghelirurilor, ori să-și satisfacă velleități de parvenire și ambiții de carierism, ci pur și simplu fascinat de gigantica și covîșitoarea lui personalitate. Fiindcă Nicolae Iorga era în fond – aș putea spune fără să greșesc – și partidul și steagul și programul. Și Ioan Missir va rămîne sclav amintirii, cu statornicie, și după nelegiuitul și dramaticul său sfîrșit.

Nu știu ce a putut împlini din ceea ce năzuia să îplinească Ioan Missir. N-am mai văzut Botoșanii din 1933. Poate că o dată să mai ajung să-l revăd... Aici, însă, n-am voit decît să arăt comportamentul aceluia care ne-a lăsat *Fata Moartă*, un om de altădată, de integrități morale și de sensibilitate elevată, cu alte moravuri și reacții, cînd nu se practica atît de curent și de dezinvolt uitarea față de cele ce-au fost și față de cei ce nu mai sînt.

Leon KALUSTIAN

Simple note (III)

Editura Eminescu, București, 1983

Mai trecea o jumătate bună de ceas și cînd în sfîrșit se încuia cea din urmă ușă, coana Caterina cobora scările, escortată de cele două sau trei fete din casă, făcîndu-le ultimele recomandări. În clipa aceea era o ușurare și pentru Mihai care nu mai putea stăpîniții caii.

— Bagă de seamă, Savetă, să nu uiți... fie atentă Marie ce ți-am spus... Ilincă adu-ți aminte că mîine trebuie să faci...

— Hai Mihai că ne apucă noaptea, spunea conul Abis. Bre, bre, bre ce au femeile de vorbesc atîta, Dumnezeu știe!

— Ia mai lasă-mă.

— Sărut mîna duduică.

— Sărut mîna conașule.

— Rămîneți sănătoși...

Trăsura pornea. Cîteva pocnituri din biciul cel lung de „patru cai” care stîrneau →

Ioan Missir – inedit

La vînat

de gura valurilor, pîinea căutată pînă și dincolo de hotarul Țării. Iar la Adășeni unde erau curțile boerești și sufletul gospodăriei, se vedea peste tot rînduială, cumpătare, belșug... Casele mari răcoroase și primitoare. În spate livada bogat umbrită, iar în față terenurile moșiei. În remize și droșcării fel de fel de trăsuri, docare și bihunci anume pregătite pentru cei douăzeci și șase cai frumoși, hrăniți cu ovăz și cu fin parfumat, cosit de sub poalele pădurii.

Un du-te vino... argați, șarabanari, che-lari, feciori boerești cu gîndul la treabă și cu grija stăpînului care răsărea ca necuratul ori cu docarul ori călare, iuțind oamenii și grăbind treaba...

→ curiozitatea străzilor și în tovărășia clopotului prin la crucea oiștei, o luam prin mijlocul târgului spre bariera Răchiiților.

Conu Abis, îmbrăcat în manta albă de praf suridea mulțumit sub ochelari, închizându-și pe trei sferturi ochii și răspunzând la ploconelile pe care i le făceau târgoveții. La fiecare sută de metri, prin brașovenie, trăsura se oprea și cât ai bate din palme se îngâmădeau de o parte și de alta fel de fel de negustori...

— Sărut mâna cucoane. Am trimies cu șarabana, potcoavele caielele după lista lui conu Vanea. (n. mea – imită dialectul lipovenilor care locuiesc în acea zonă)

— Vă mai trebuie putinele pentru brânză și lapte acru să vă mai dau vreo 40-50. Nu cer parale. Zău nu cer...

— Mîncă vă trimit 150 de oameni la mașină...

Eu de pe capră cuprindeam cu ochii și cu mintea lucrurile acestea aproape noi pentru mine, în vremea ce coana Caterina privindu-mă cu înțeles, se pregătea să-i plătească dumisale boerului Abis, polița:

— N'ai mai isprăvit odată, frate dragă, cu potcoavele, sacii și putinele?

— Ia lasă-mă în pace, nu te amesteca în gospodăria mea.

— Nu știu ce dracu faceți voi bărbații de vorbiți atîta, completa rîzînd coana Caterina.

Ne pomeneam glumind și rîzînd cu toții, și cînd scăpați de hopurile și de gropile din cărămidărie cari făceau să icnească arcurile trăsuri, lăsăm în urmă târgul, ulițele strîmbe, cocioabele de lîngă barieră, acru greu, îmbîcsit.

Caii liberați de strînsoarea hăturilor și de huițul străzilor se așterneau la drum. Trăgeam în piept și purtam în mine balsamul cîmpului înflorit, bogat, dătător de nădejdi. Mozaicul ogoarelor, covoare colorate așternute pînă în depărtări; bogăția lanurilor împovărate de pîine, mișunînd de secerători ori de coșai mistuînd cu gesturi ritmice în brazde drepte pîinea și iarba; simetria girezilor clădite pe locuri mai ridicate, creșteau pe răbojul necunoașterii mele impresii limpezi și de neuitat. Și astăzi, după treizeci de ani, revăd locurile, fără să le văd... Aud trapul cailor și pîcănitul copitelor pe șosea, strînsoarea piedicii la coborîșurile repezi, risipa de larmă a clopotului de la trăsura în liniștea cîmpului. Revăd popasul de la răscruce, roiurile de musculițe necăjind caii înfierbîntați, ce jucau în ham, simt în nări mirosul prafului de pe drum, răcoarea de pe marginea iazurilor pierdute în funduri de văi sau dezmerdarea vîntului pe creste. Bucuria de a ține hăturile și de a stăpîni caii, defilarea stîlpilor de telefon și a pietrelor kilometrice străjuind șoseaua, trecerea prin satele zvîrlite la întimplare; alaiul dulăilor repezindu-se hămăind spre noi; plecaciunile ciobanilor sprijiniți în baltage, cu pâlării rotunde de pîslă mari cît o roată de la căruță, toate îți prindeau ființa și fără să știi cum scurtau drumul...

Un deal suit, o vale coborîtă, o aruncătură de băț, o goană de iepure. Încă o vale și un alt deal... Ungureni... Săveni... un popas să răsuflă caii... șoseaua rămînea în urmă. Pînă la Prut nu mai sînt de cît drumuri de care unde înoți în colb cînd e vreme bună ori te înfunzi cu căruța pînă în bușele roților cînd încep ploile de toamnă. Drumuri străjuite de lanuri de popușoi înalți de un stat de om, de stufe... și de spini gigantici.

Avrămeni, Podiga, Echimeni, moșii întinse peste dealuri și văi. Drumul se îngustează. Roțile își înăbușă în praful drumului plînsetul lor netrudit. Numai clopotul răsună în tăcerea cîmpului, mai limpede, mai clar, stîrnind ciocîrlanii care își fac de lucru în țărîna.

Coboră valea spre Volovățul care își joacă apele în soare. Un tropăit sonor pe podul de la opust, iezătura și sîntem la Adășeni...

Bihunca alerga pe valea Podronului, sfîrîind. Se crăpa de ziuă și din fuga mersului în bluzele noastre de vară, simțeam fiorii frigului și ai umezelei. Dar nici unul din noi nu se sinchisea de atîta lucru. Plini de neastîmpăr așteptam să ne vedem ajunși. Ni se împlinea un vis purtat de multă vreme. Mergeam la vînat. Reușisem să înduplecăm pe cei care știau mai multe decît noi.

— Să nu vi se întîmple ceva!

— N'aveți nici o grijă. Doar sîntem băieți mari!

Aburii nu se ridicaseră încă de pe baltă, cînd am ajuns la Porcărie. Dulăii repezindu-se amarnic înconjuraseră bihunca și abia nu putea apăra învîrtind biciul, în vreme ce Osman sforăia nervos și cabra în ham.

— Hoooo, javrelor!

— Marș de acolo, potaie! Săriră băietanii.

— Bună dimineața băieți.

— Bună să fie, conașule.

— Da Pintilie nu-i pe aici?

— Ba da.

— baca îi bucluc. Cum îi hîrtoi mai în loc, gata, s-o și răsturnat. Și iazul îi adînc tare!

— Lasă, o ducem noi. N'avea grijă...

— Da conu Abis știe? întrebă neîncrezător moș Pintilie.

— Sigur, doar cu voia lui sîntem aici!

— Mda!

Ar fi vrut să se împotrivescă, dar cum să te pui cu feciorul boerului?

Pînă de vale la iaz, era o asvîrlitură de băț. Trase pe mal ciobaca, pe un sfert plină cu apă glodoasă. Alături, o prăjină de vre'o șase metri, în loc de vîsle. Pînă să ne așezăm, Manole la un capăt, eu la altul pe cîte un capăt de scîndură, ne udasem pînă la glesnă și era să venim cu capul în apă de vreo cîteva ori. Pintilie zîmbea pe sub mustață și găsi de cuviință să-și spună cuvîntul:

— Coneilor, să nu bănuți, da eu cu mintea mea cea proastă aș zice să vă întoarceți... doamne ferește de vreo istorie.

Și eu aș fi fost de aceeași părere, dar mă gîndeam că aveam să ridă toți de voinicia noastră vînătorească.

1-Manole, 2-Conul Abis, 3-Coana Profiritza, 4-fiica șam.Ciomac, 5-conu Bogdan, 6-Autorul

Pintilie, fecior boeresc, era mai mare peste porci. De obicei, avea în ocol peste șapte opt sute de care îngrijea împreună cu cele zece ajutoare, de cum îi pune la îngrășat pînă ajungeau de nu se mai puteau ridica de jos. Spre toamnă tîrziu erau caraghioși de grași. Și prima oară cînd am văzut porci cu găuri în grăsimi făcute de guzganani am crezut că-i o poveste, iar negustorii care veneau la cumpărat încercau grăsimia pe spinare cu andreaua care intra de un lat de palmă. Dar pentru asta se cerea îngrijire, pricepere și cheltuială. Cu măsură și cu cîntar, începînd cu uruială, zahăr, popușoi și făină de dimineață pînă seară, luni întregi era treabă la porcărie. Pintilie avea mare trecere în ochii lui conu Abis cu toate că de departe venea un miros greu care te trăsnea, boerul acolo își ducea în plimbare musafirii. Cînd vedea că unele cucoane își duc batiștele la nas el rîdea cu poftă și se prefăcea că trage în piept acru.

— Strașnic de frumos miroase! Tiii... Cu parfumul ista văd eu Parisul! Strașnic mai miroase, „Odicolon“ veritabil...

Iar Pintilie, mîndru de cuvîntul stăpînului se umfla în pene.

— Sărut dreapta, conelule!

— Noroc bun moș Pintilie. Ce mai nou?

— Mulțumim, bună pace. Da ce vînt vă aduce pe la noi, așa de dimineață?

— Mergem la rațe pe Volovăț.

— Tiii... Au să vă gătească țîntarii.

— Ei, nu ne temem de dînșii.

— Și pe urmă, continuă Pintilie, cu cio-

ciobaca, – patru scînduri prinse'n cuie posuite cu papură, – împinsă de Pintilie, lunecă pe glodul malului și scapă în apă.

Pornim, iazul, cîteva zeci de fâlci, pare o pînză cenușie, nesfîrșită. Capetele se pierd în ceața dimineții. Prăjina, oprită cu putere în mîl, saltă ciobaca spre ochiurile din papură unde știm că-i vînat mult. E o liniște aproape desăvîrșită. Nu se aude decît zuzăiala musculițelor și bîzîitul țîntarilor. Mîinele noastre sînt beșicate și ne ustură foc, dar copleșiți de misterul nepătruns al vieții din păpură lăsăm aceste nimicuri pe planul al doilea. Pe luciul apei, cîte un fundac apare aici, dispăre ca să iasă din nou la suprafață și cine știe unde cu un peștișor de argint în plisc. Grăbite, cîrduri de lișițe pîntecoase se strecoară în pădurea de trestii. Dar cum sîntem hotărîți să nu tragem decît în rațe sălbatice nu le dăm nici o atenție.

Soarele e sus de mult, cînd ajungem într'un luminiș, încercuit de un perete de stuf. Am tras ciobaca într'un cot și cu puștile încărcate așteptăm. Pe deasupra bălții, în filfiri multe, trec ca săgețile sălbătaciunile pornite în plimbare ori după hrană. Din cînd în cînd, din deșis apare cîte o rătușcă. Îndată ce dă ochii cu noi o șterge înapoi. Încă n'am tras nici un foc. În schimb soarele ne frige strașnic.

— Ce dracu, măi Manole, să nu împușcăm nimic?

— Trebuie să iasă. Mai așteptăm. Da mii o setă groaznică. Ție nu?

Și mic. Da acum n'avem ce face. N'auzi

rațele? îi spun în șoaptă amintindu-mi că vînătorii nu vorbesc tare. În adevăr, fără să vedem, se auzea foarte bine cum se bălăcea un cîrd de rațe împoșcînd și băfînd apa cu aripile. Cu ochii țîntă, încordați și cu armele pregătite, așteptăm, dar minutele trec. Nu apare nimic. Cel mult, un rătoi afurisit se laudă întruna:

— Mac mac mac. Maac... Maac... Maac...

— Măi, îmi șoptește Manole, eu trag în direcția aceea. Chiar dacă nu lovesc nimic, îi speriem și apoi tragem din zbor.

— Trage.

Bufnitura deșteaptă ecourile Volovățului. Măcăituri alarmate se aud și pe deasupra capetelor noastre zboară zăpăcit un cîrd de rațe. Manole, care se ridicase în picioare urmărind vînatul, clatină ciobaca, își pierde echilibrul și cade pe spate în timp ce arma se duce la fundul iazului, iar el abia are vreme să se prindă de marginea ciobacei. Eu trag aproape în neștire iar cînd fumul se împrăștie și facem bilanțul nu ne rămîne decît țiuitul în urechi și spaima din suflet, în vreme ce în ce mai departe se aude:

— Mac, mac, mac, mac...

Totul s'a petrecut în două secunde. Ne uităm prostiți unul la altul.

— Dă-l dracului de vînat! hai să mergem spre casă.

— Am scăpat ieftin. Cam avea dreptate Pintilie.

Pușca n'am mai găsit-o. Am cotrobăit cu prăjina vre-o două ceasuri, dar mîlul de mai bine de un metru o înghițise pentru totdeauna.

— De-o afla tataia, arc de ce să ridă toată vara.

Se vede însă că dracul își băgase coada. La întoarcere în loc să mergem pe același drum am luat altul mai direct, prin stuf.

— Ce să ne băgăm prin desimea asta? ne-om înfunda, și n'am mai ieși sănătoși.

— Hai să ieșim mai degrabă, M'am plictisit și-mi e o foame de lup.

— Hai pe unde spui tu.

Fundul ciobacei se anina în mătreață și în stuf. Trebuia toată vînjoșenia tineretii noastre ca să putem răzbi cîteva metri. Ne făcusem lac de apă și încă nu ieșisem la liman. Soarele ridicat deasupra capului ne toropise. Vlăguți, abia eram în stare să mai ridicăm prăjina. După un drum extenuant zărirăm însfîrșit malul. După puțină vreme, răsufînd ușurați ne-am apropiat mofluji de porcărie. Pintilie care trimise un băietan să ne caute cu altă ciobacă, măsura malul cu neastîmpăr. Cînd ne-a văzut, i s'a luat o piatră de pe inimă. Ajutîndu-ne să sărim pe mal la un loc mai uscat, se făcea că se uită mirat în toate părțile.

— Da ce cauți moș Pintilie?

— Vînatul.

— Nu l'am putut scoate din păpură.

— Cît ne-am muncit, și degeaba! adăuga-i eu.

— Toți vînătorii spun la fel, la început, cînd nu împușcă nimic, zîmbi moș Pintilie cu înțeles.

Cînd am ajuns acasă se aprindeau lămpile. Eram murdari, flămînzi, însetați și ruți de oboseală. Conu Abis ne întîmpină zîmbitor.

— Ei, ce scofală ați făcut? ne întrebă el. Manole îmi dete un ghionț.

— Am împușcați șase rațe și un bitlan.

— Bravo! pentru un început e foarte bine. Da nu mai să nu le trimiteți la bucătărie dați-le de mîncare ogarilor pe care ați uitat să-i luați cu voi...

Manole știu că n'a mai făcut nici o încercare vînătorească. Viața l'a împins împreună cu vocația să ajungă un eminent critic muzical. Eu n'am mai fost la vînat. Ultimul vînat pe care am încercat să-l împușc este această amintire.

Istoria epopeică a principatului Taron

Împăratul Heraclius învingându-l pe șahul Cosroes Abharvez, Miniatură, Muzeul Luvr

„Istoria Taronului” scrisă de Ovannes Mamikonian și consacrată Casei sale nobiliare care stăpânea de secole acest principat prin drept ereditar, poate fi considerată un veritabil roman unde evenimentele secolului al VII-lea sînt prezentate într-o manieră epopeico-eroică. Textul plin de peripecii romanești și întâmplări fabuloase, este departe de a putea fi comparat cu cronică deosebit de pertinentă și serioasă a lui Sebeos. „Istoria Taronului” debutează cu începutul domniei împăratului bizantin Focas (602-610), uzurpatorul lui Mauriciu (582-602), bazileul de origine armeană și ginelele lui Tiberius, cînd suveranul persan Cosroes al II-lea Abharvez a năvălit cu armata sa în principatul Taron unde a devastat și prădat așezările, a jefuit și incendiat mănăstirile și i-a omorît pe călugări.

Masacrul săvîrșit de perși este adus la cunoștința bătrînului generalissim Mușegh Mamikonian, principele Taronului. Matusalemicul comandant de oști, care după exagerările scriitorului avea la activ „120 de campanii militare”, copleșit de bătrînețe, se retrage în fortăreața de la Olakan și încredințează organizarea apărării principatului succesorului său Vahan Mamikonian, supranumit „Vahan Lupul”.

Persanul Mihram, comandantul armatei invadatoare și nepot al regelui Cosroes, își instalează garnizoana la Muș, capitala Taronului, în timp ce armata sa operează insursiuni de pradă și atacă citadelele din Munții Armeniei.

Autorul ne prezintă o serie de episoade asemănătoare poveștilor din „Șahnamé” pe parcursul cărora Vahan Lupul săvîrșește uimitoare fapte de vitejie. După ce obține încrederea naivului general persan, îl păcălește pe acesta de fiecare dată și printr-o suită de vicisuguri iscusite zdrobește în ambuscade detașamentele dușmane.

Duplicitatea eroului, cruzimea cu care îi pedepsește pe invadatori, prăzile pe care le obține după fiecare atac îndrăzneț (2000 de cai de rasă recuperați de la perși, tezaur ale mănăstirilor), pierderile pe care le provoacă armatei persane, sfîrșesc cu înfrîngerea oastei lui Mihram și uciderea acestuia de către Vahan Lupul care trimite regelui Cosroes capul însîngerat al nepotului său.

Venerabilul Mușegh murind de bătrînețe, suveranitatea principatului revine lui Vahan Lupul. Regele Cosroes trimite împotriva Taronului o nouă armată sub comanda lui

Vahtang, unul dintre unchii săi, care primește totodată ordinul să strîngă tributul din provinciile Hark și Taron, urmînd să pedepsească fără milă orice act de nesupunere ori refuz de achitare a dărilor. Și, cum populația nu recunoștea altă autoritate decît a principelui armean, confruntarea dintre perși și armeni devine inevitabilă.

Vahtang își instalează armata în Comagene și după un schimb de ambasade prin care cei doi comandanți își transmit reciproc amabilități exagerate și injurii homerice, Vahtang atacă citadela Muș unde se afla Vahan căruia îi vor veni în ajutor „prințul Haștenak cu 3000 de ostași, prințul din Paluni (Baluni) cu 2200 de oameni, cel din Artziké (la nordul lacului Van) cu 3000, prințul din Olnut cu 5000, toți aceștia adăugîndu-se celor 14.000 de oșteni ai lui Vahan și ai fiului său Sîmpat” menționează cronicarul efectivele armenilor care vor reuși și de această dată să-l alunge pe perși din principatul lor.

Într-o altă luptă, Vahan Lupul împreună cu Sîmpat înfruntă oastea generalului persan Assur pe care o va zdrobi cu totul.

„Cînd s-au aflat față în față cu oștile lor, Assur începe să-l insulte pe Vahan, să-i adreseze cuvinte batjocoritoare și să-l numească „Lup”. – „Această poreclă, răspunde armeanul cu mîndrie și aroganță, mi se potrivește perfect pentru că eu apar întotdeauna acolo unde trebuie și dispar după ce îl pedepesc pe dușman tăindu-i beregata”. După aceste cuvinte lupta se declanșează cu furie. Sîmpat trage sabia din teacă și după ce înjunghie calul pe care se afla Assur, se aruncă asupra acestuia, îl decapitează și ridicînd țeasta persanului o arată soldaților cu un strigăt victorios: – „Glorie lui Cristos și Sfîntului Ioan Precursorul care ne-a ajutat să-i înfrîngem pe păgîni!”.

Dar, pe cînd fiul se bucura de triumful său și al armenilor săi, în altă parte a cîmpului de bătălie zece dușmani l-au înconjurat pe Vahan atacîndu-l cu furie din toate părțile pînă cînd eroul care fusese spaima perșilor a fost doborît „ca un arbore falnic lovit de secure”. Vahan, care avea 80 de ani, își strigă fiul pentru ultima oară: „Unde ești tu Sîmpat, fiul meu, vino în ajutorul bătrînului tău părinte!”. Și atunci, ca un vultur s-a repezit Sîmpat să-și salveze tatăl și, invocîndu-l pe Sfîntul Ioan Botezătorul, a tăiat capul celui mai apropiat dușman în timp ce Vahan, recăpătîndu-și forțele, a decapitat la

rîndul său alți zece călăreți, după care, sleit de puteri, și-a dat sufletul. După o zi întreagă de luptă, armenii au zdrobit armata persană.

Vahan Lupul, Vahan cel neînficat, a fost înmormîntat cu toate onorurile cuvenite unui erou în capela închinată Sfîntului Ioan Botezătorul din mănăstirea Glakavank, ctitorie a Mamikonienilor.

Autorul continuă relatarea evenimentelor folosind aceeași prezentare epopeică, glorificînd cu același entuziasm faptele de arme, patriotîsmul și eroismul viteazului principe Sîmpat, fiul lui Vahan Lupul, care apără credința și pămîntul armenilor în ajutorul cărora vin chiar sfinții creștinătății.

În bătălia de la Thil, deși armata sa era inferioară numeric celei persane, prințul armean începe lupta îmbărbătîndu-i pe soldați cu invocarea Sfîntului Ioan Botezătorul: „Cum a rostit invocăția, povestește Ovannes Mamikonian, în fața oamenilor a apărut un om cu pîrul de foc ce răspîndea în jurul lui flăcări arzătoare și nimburi de scînteii. Orbiți de strălucirea neînchipuită a neașteptatei și înfricoșătoarei apariții, persanii, fără să mai vadă nimic în jur, au întors armele unii împotriva celorlalți și au început să se masacreze între ei făcînd să curgă din trupurile lor rîuri de sînge”.

Cîteva zile mai tîrziu, pe Colina Morții, se va desfășura o luptă aprigă doar între cei doi comandanți de oști: generalul persan Vahtang și principele Sîmpat al Taronului. Detaliile luptei, așa cum sînt prezentate de autor, sînt de o violență șocantă ce amintește cruzimea mongolă. Sîmpat avansează, taie picioarele calului pe care se afla persanul și-l doboară la pămînt. Între timp, Vahtang aruncă lancea care-l lovește pe Sîmpat în piept fără să-l rănească. În clipa următoare, prințul armean străpunge cu sulița cuirasa persanului și trăgînd sabia din teacă îl descăpăținează dintr-o lovitură pe comandantul sasanid. Urlînd și proferînd blesteme, soldații din garda lui Vahtang încearcă fără succes să smulgă din mîna lui Sîmpat oribilul trofeu.

Fiul și fiica comandantului persan, făcuți prizonieri, sînt închiși în fortăreața „Castelul vulturilor” din Munții Taroniți.

Ovannes Mamikonian va consemna în continuare istoria principatului Taron relataînd cu același patos, noi episoade.

Generalul persan Suren, fratele lui Vahtang, sosește cu soldații săi la Muș, pentru a-și elibera nepoții. Fortăreața lui Sîmpat i se pare nespus de înfricoșătoare. Privînd-o cum se profilează pe cer, deasupra stîncilor sumbre învăluite de cețuri, persanul exclamă îngrozit: „Într-un asemenea loc bîntuiesc doar demonii!”.

Principele Taronului îl primește de generalul persan cu aparentă bunăvoință dar, într-o zi pe cînd se îndreptau împreună cu suitele lor de la Muș la mănăstirea Sfînta Cruce, seniorul din Baluni, aliatul lui Sîmpat, se repede asupra generalului persan și-l decapitează. În strîmtul defileu dintre stînci urmează o violență ambuscadă. „Două sute cincizeci de oameni veniți din Olakan, care se prefăceau că merg la vînătoare, au apărut deodată dintre stînci atacîndu-i pe perși. Nici un soldat de-al lui Suren nu a scăpat. Așa au fost masacrați 500 dintre ei”, relatează Ovannes Mamikonian.

Uneori confruntările armate cu perșii iau o întorsătură dramatică pentru principele Taronului. Într-una din lupte sabia i-a scăpat din mînă, prilej pentru dușmanii care-l înconjurau să abată asupra cuirasei care îi proteja pieptul și asupra căștii sale, o ploaie de lovituri puternice. El a fost salvat de către nobilul Varaz din Baluni care i-a înlăturat

pe perși și i-a restituit sabia. Sîmpat se va revansa față de prietenul devotat salvîndu-l la rîndul său dintr-o ambuscadă a cavaleriei dușmane. Balanța victoriei va înclina ferm în favoarea armenilor cînd în ajutorul lor vor sosi prințul Vahan Kamsarakan și cel din Hastenak cu cei 6000 de soldați de-ai lor.

Șahul, pentru a cîștiga de partea sa nobilimea armeană și pe puternica familie a Mamikonienilor, trimite la Taron o solie care îi oferă lui Sîmpat funcția de vice-rege al Armeniei persane. În loc de răspuns, principele armean îl supune la cazne pe soli, punîndu-le pe cap diademe de fier încins în foc.

„Istoria Taronului” descrie cu lux de amănunt toate modalitățile folosite de armeni pentru a-și apăra independența și a se opune opresiunii persane. Cînd puterea lor de luptă slăbește, puterea credinței creștine le dă forța de a înfrunta cele mai dramatice momente. Astfel, în relatarea ultimei invazii persane desfășurate în Valea Ardzani, autorul evocă din nou apariția miraculoasă a fantasticului personaj înconjurat de flăcări, ce nu este altul decît Sfîntul Ioan Precursorul care vine în ajutorul „soldaților lui Cristos” aruncînd asupra dușmanilor o strălucire care îi arde și îi orbește. Acest uimitor personaj justițiar este însoțit de o procesiune alcătuită dintr-un număr mare de credincioși și călugări purtînd prapuri și cruci, care înalță imnuri religioase și se roagă pentru victoria armenilor creștini.

Chiar dacă deformează prin exagerări realitatea istorică, relatările lui Ovannes Mamikonian vin să confirme faptul că în decursul celor 26 de ani de război (615-641) declanșat între șahul Cosroes Abharvez și Bizanțul împăratului Heraclius, armenii au opus o permanentă rezistență împotriva dominației persane. Războiul dintre Imperiul creștin din Răsărit și statul sasanid se desfășura la nord de Persarmenia, unde împăratul Heraclius stabilise teatrul operațiunilor militare ale bizantinilor împotriva rivalului ereditar al Imperiului în politica expansionistă pentru supremație în spațiul asiatic.

Împăratul bizantin Heraclius (610-641), fondator al strălucitei dinastii Heraclide, devenit el însuși personaj epopeic, era un principe de origine armeană, descendent al familiei regale Arsacide prin tatăl său Heraclius Vahan, guvernator al Cartaginei.

În timpul campaniei purtate de Heraclius împotriva sasanizilor, luptele anti-persane ale armenilor din principatul Taron constituiau o acțiune foarte utilă bizantinilor, prin atacurile întreprinse asupra trupelor persane pe traseul care făcea legătura între cîmpurile de luptă ale lui Heraclius din Persarmenia și ținuturile Comagene și Melitené, locuite de armeni. De altfel, Heraclius își recruta dintre conaționali săi grosul contingentelor militare ale armatei bizantine din Răsărit.

Bazileul numește comandant al legiunilor din orient pe nobilul armean Mjej (Mezzizios) Gnumi din familia aristocrată care la Curtea regilor Arsacizi deținea ereditar demnitatea de paharnic. În anul 630, Mezzizios este trimis de Heraclius în Persarmenia pentru a prelua în numele împăratului guvernarea teritoriilor situate la vest de Hrazdam și Asat, retrocedate de perși Imperiului Bizantin și care de drept aparțineau Armeniei istorice.

Anaïs NERSESIAN

din volumul „Din istoria armenilor” în curs de apariție la Editura Ararat

Trei tinere armence din România la cursurile de vară de la Veneția

Anual acesta, din inițiativa școlii *Misakian-Kesimian*, și cu sprijinul UAR care a îmbrățișat cu căldură această idee, au fost trimiși la Veneția trei elevi pentru a participa la cursurile intensive de Limbă Armeană care se desfășoară în fiecare vară la Veneția prin grija Reverendului **Levon Zekyan**.

Cursurile au loc în cadrul Universității de Studii din Veneția – San Polo, Catedra PADUS-ARAXES, și au ca obiect de studiu, în funcție de preferințele auditorilor, patru secțiuni: *Limba Armeană* (inclusiv Grabar), *Istoria Armeană*, *Literatura Armeană și Arta Armeană*, toate acestea împărțite pe perioade iar cursanții pot opta pentru un anumit curs și o anumită perioadă. Se înțelege că pentru un curs complet este necesar a se urma cursurile mai mulți ani la rând. Durata cursurilor este de trei săptămâni iar la sfârșit este susținut un examen. Cursanții beneficiază de condiții foarte bune de cazare și săli de curs dotate cu cele necesare unor condiții moderne de predare. De asemenea în cadrul Universității există o bogată bibliotecă la dispoziția lor. Printre cei care predau se numără și profesori și personalități de seamă invitați de conducerea Catedrei. Astfel, anul acesta, la 31 iulie, am stat de vorbă la Viena, cu D-I V. Barhudarian, Vicepreședintele Academiei din Armenia, care se îndrepta spre Veneția pentru a susține prelegeri, începând cu 1 august, pentru acești cursanți. Cursurile au loc dimineața, iar după amiaza cursanții fixează cunoștințele predate și fac teme aplicative pentru a doua zi. Astfel că le rămâne puțin timp pentru activități extrașcolare. Să nu uităm că este vorba de cursuri intensive.

Nivelul de pornire acceptat admite întreaga scară a cunoștințelor în domeniu, dar se înțelege că pentru eficiență, nivelele minime nu pot fi considerate economic justificabile, la nivelul UAR, în condițiile finanțării publice.

Părintele L.Zekyan este factorul motrice a acestei activități și de aceea nu este de mirare că are timpul măsurat nu în ore ci în minute. Mai ales că activitatea sa nu se limitează numai la organizarea și dirijarea acestor cursuri ci se extinde și la participarea în alte domenii publice cum ar fi de exemplu asociația „Zatic” care a desfășurat de-a lungul anilor o susținută activitate de aducere la cunoștință

Vedere spre Canal Grande din fereastra Bibliotecii Universitare San Polo

opinie publice și formatorilor de opinie din Italia a cauzei de recunoaștere a Genocidului prin numeroase conferințe, publicații, expoziții de fotografii, albume, talk-show-uri, tipărituri, iar rezultatele sînt cunoscute. Firește, din modestie, părintele Zekian nu ne-a spus aceste detalii, le-am aflat din alte surse. Oricum este semnificativ că pentru a se dedica activității de organizare a cursurilor părintele Zekian, membru al abăției din Isola di San Lazzaro degli Armenii din Venezia, este scutit să participe la activitățile abăției.

Ne-am întâlnit, pe data de 2 august, cu părintele Zekyan și o parte din cursanți la Veneția, în apropiere de Universitate, în Campo di San Polo, lângă Biserica cu același nume, printre care și cu elevii noștri din România (**Arminé Vosganian**, **Nariné Bogdan-Căuș** – București, și **Mary-Lou Ellukian**-Constanța), care erau integrați în cadenta programului de predare.

S-ar putea, asta și în funcție de rezultate, ca trimiterea de elevi la aceste cursuri de vară să devină o preocupare constantă a UAR în viitorii ani. Și asta mai ales pentru că în orice activitate, dar mai ales cea didactică, o importanță primordială o are continuitatea.

Arpiar SAHAGHIAN

Părintele Levon Zekyan, al doilea din stînga, cu grupul de elevi și prof. Arpiar Sahaghian din România în Campo di San Polo, Veneția

ANUL ȘCOLAR 2005 – 2006

Cursurile anului școlar 2005—2006 încep la București, la data de 17 septembrie ora 11.00 (pentru elevii curs primar), respectiv 18 septembrie ora 9.30 pentru elevii din clasele mari. În privința localului unde se vor desfășura cursurile anul acesta menționăm că nu au survenit modificări față de anul trecut. Conținutul ofertei educaționale este conform ordinului MEC, obiectele predate fiind Limba și Literatura Armeană (prof. A.Sahaghian), Istoria și religia (prof. Siran Nevruzian).

Înscrierile se fac la Secretariatul UAR, din Bd. Carol I, nr 43, et.1, la d-I Avedis Ghazarian.

Persoanele care au depășit vârsta învățămîntului preuniversitar și doresc să urmeze un curs avînd ca obiect limba, istoria, cultura armeană sau alte tematici conexe, sînt rugate să se înscrie la d-I A.Ghazarian, precizînd obiectul solicitării precum și zilele și orele la care pot fi prezente. În funcție de solicitări și număr suficient de cursanți UAR va organiza și aceste cursuri. Data începerii, locul și ora pentru aceste cursuri se vor anunța ulterior.

„A R K A“

sau pasiunea pentru dans

Totul a început acum cinci ani, cînd doamna profesoară de limba germană Hilda Kevorchian s-a hotărît să înființeze o trupă de dans a Școlii Generale nr. 21. Pe atunci trupa avea mai multe fete, dar în care, cu timpul au rămas cele mai consecvente și talentate. În formula inițială trupa, care încă nu avea nume, a participat la mai multe concursuri și serbări școlare. Timpul a trecut, și în clasa a V-a s-a organizat o preselecție pentru o nouă formație de dans. De data aceasta selecționarea a fost mult mai dură, rămînînd doar trei membre.

O mare parte din timpul liber al celor trei – Anita Kevorchian, Marina Medeleanu și Ilinca Văleanu – a fost și este dedicat dansului, fără a neglija însă, învățătura – toate au medii peste 9,50. Partea cea mai grea o constituie alegerea melodiei, compilarea pe calculator și coregrafia, de care se ocupă doamna profesoară.

Au participat în fiecare an la diferite serbări școlare, sau activități propuse de Inspectoratul Școlar, astfel spectatorii au început să le îndrăgească. Pe 1 iunie fetele au avut prima apariție în fața unui public mai numeros, pe scena din parcul „Titan”, la o festivitate organizată și sponsorizată de Primăria Sectorului 3. În ciuda emoțiilor, ele au reușit să-și facă remarcant talentul. Cele trei fete au fost invitate să participe și la alte spectacole organizate de primăria București la Circul Globus de 1 Iunie, unde au fost filmate pentru prima oară, la Palatul Copiilor cu prilejul deschiderii

„Tîrgului de ofertă educațională”, unde au participat două ediții consecutive, la concursul desfășurat în cadrul Clubului Sportiv „Voinicelul” în urma căruia au obținut *Cupa Europei* pe sector. Au mai evoluat și în cadrul Cenaclului sponsorizat de ziarul „Ziua”, „Pupăza din Tei”, în *Club Escape*, la balul bobocilor al liceului *Victor Babeș*, în *Club Maxx*, la festivalurile Asociației de Dans Sportiv „Phoenix”, „Florile verii” și la concursul organizat de Asociația „Școala Democrației”, unde au cîștigat locul I și o tabără, la concursul de Miss și Mister „Hi! School”. În tabăra cîștigată, au evoluat împreună cu alte trei trupe cîștigătoare, pentru emisiunea „Adolescent@” la TVR Internațional.

În tabăra de la Poiana Pinului, fetele au mărturisit că s-au distrat de minune. „A fost unul dintre cele mai frumoase premii. Am avut discotecă în fiecare seară, concursuri de dans, karaoke, jocuri de cărți. Am făcut excursii la Barajul Siriu, la herghelia Cislău etc., dar cel mai mult ne-a plăcut faptul că ne-am putut antrena dansînd, că am avut parte de priveliști superbe și că ne-am făcut mulți prieteni noi”, declară ele fericite.

Relațiile dintre ele se bazează pe prietenie și încredere la bine și la rău, ele cunoscîndu-se deja înaintea alcătuirii acestei trupe. „De cînd facem parte din ARKA am învățat să ne acceptăm micile capricii și defectele”, adaugă Anita.

Cele trei fete au o părere excelentă despre coordonatorul lor, doamna Hilda Kevorchian, pe care o apreciază pentru tot ceea ce face.

„După părerea mea, d-na Hilda reprezintă întruchiparea tuturor artelor pe acest pămînt. Este o persoană excepțională cu o personalitate puternică, delicată în același timp și cu inima veșnic tînără”, așa o consideră Ilinca.

Toate trei țin foarte mult la d-na Hilda Kevorchian, care le evidențiază talentul și le face mai sigure pe ele, contribuind la formarea personalității lor. Modesta sală de sport a școlii este locul unde se regăsesc prin dans și unde imaginația și visele prind aripi.

Fetelor, noi cei ce apreciem frumosul, vă ținem pumnii și așteptăm cu nerăbdare noi apariții scenice pline de succes!

Elena ALECU

Ilinca, Marina și Anita

Din partea ambasadei Republicii Armenia în România

Ambasada Republicii Armenia în România are plăcerea de a aduce la cunoștință faptul că în perioada 2-5 noiembrie 2005, la Erevan va avea loc cea de a V-a Expoziție Internațională a tîrgului agricol „ARMPROD EXPO-2005”.

În speranța că prin intermediul Uniunii Armenilor din România această informație va ajunge la participanții potențiali, Ambasada Republicii Armenia este sigură de o bună colaborare și în viitor.

HARUTIUN CALUSTIAN, povestea unei supraviețuiri

Harutiun Calustian a fost unul din cei care au suferit de pe urma masacrului barbar comis de Imperiul Otoman asupra popoului armean în aprilie 1915.

În urma atacurilor provocate de turci asupra mai multor sate armenesti, atacuri soldate cu omoruri, aceștia au ajuns și în satul Iacarici, sat în care Harutiun Calustian locuia împreună cu părinții săi.

Părinții săi au fost decapitați de turci iar Harutiun, rămas orfan, a reușit să fugă în munți, acolo unde forțele de rezistență ale armenilor l-au luat sub aripa lor, unde a rămas pînă la maturitate.

Curînd după aceea Harutiun reușește să ajungă în România, stabilindu-se în orașul Constanța. Din micile sale posibilități își deschide un chioșc cu produse de cafea și dulciuri. Între timp o cunoaște pe Satenig Chevorchian cu care se căsătorește plecînd apoi în Moldova, la Bacău, de unde proveneau rudele soției sale.

Aici, în centrul orașului, deschide un magazin reprezentativ cu specialități de cafea și delicatose. După doi ani deschide o fabrică de surogate de cafea în spatele actualului teatru „Bacovia” avînd ca muncitori angajați în proporție de 80 % armeni din oraș.

Fabrica era dotată cu utilaje specifice pentru prepararea cafelei precum și cu două mașini mari cu care făcea transporturi de marfă în tot județul Bacău, pe la comercianții particulari de atunci.

Harutiun Calustian era membru în comitetul din cadrul Bisericii Armene, fiind

prezent la toate slujbele religioase alături de toți armenii din Bacău ori de cîte ori Părintele Melconian din Roman venea să officieze sfintele slujbe. Calustian sprijinea cu fonduri adunate de la armeni întreținerea bisericii.

În timpul războiului aflînd că într-un lagăr de prizonieri ruși se află și armeni a hotărît să îi ajute cu îmbrăcăminte de iarnă, hrană și altele. Astfel a luat legătura cu o parte din armenii mai înstăriți din Bacău și a făcut pachete pentru a fi trimise în lagăr. Riscul era foarte mare căci, de ar fi fost descoperiți, ar fi suferit toți armenii și familiile lor.

În timpul căsătoriei Satenig Calustian a dat naștere la 3 băieți ce au fost botezați Zohrab, Vartches și Calust, ultimul ajungînd apoi președinte al filialei Uniunii Armenilor din Bacău.

În casa lui Harutiun se vorbea mai mult armeneste și, doar dacă aveau secrete, începeau să vorbească între ei pe turcește.

Părinții ne reproșau mereu că nu eram suficient de interesați de a învăța limba armeană și acum, la bătrînețe, realizez cîtă dreptate aveau.

După cel de-al doilea război mondial, prin 1945-46, Harutiun a fost ridicat de acasă de un tînăr locotenent de securitate fiind dus direct în beciurile securității aflate în str. *Războieni* din Bacău. I s-a reproșat atunci că a ascultat posturi de radio interzise!

Cît a stat arestat, timp de 11 luni de zile, a fost torturat și batjocorit zilnic spunîndu-i-se să fabrice cafea acolo.

Cei doi copii, Zohrab și Vartches, ce veneau la el cu mîncare au fost și ei torturați de către securitate în speranța că vor mărturisii cine știe ce fapte reprobabile.

Harutiun, aflînd de chinurile prin care trec copiii săi, se îmbolnăvește de inimă și va părăsi această lume la numai 66 de ani.

Așa s-a încheiat viața acestui om care după ce a asistat la asasinarea părinților lui în Turcia a avut parte și de puscăriile comuniste din România.

Calust Christea CALUSTIAN

Nota red.: Acest text ne-a parvenit la redacție cu puțin timp înainte de dispariția domnului Calust Christea Calustian ce a fost președinte al Filialei UAR Bacău.

Contribuții la dicționarul „Figuri de armeni din România“

Armeni din Moldova între 1384 – 1625 (12)

M

Mîrzaian – boier. Fiul lui stanciu, pîrcălab de Cetatea Albă. Nepotul lui Oană vornic (1468 – 1507). Vinde parte din Grigorești lui Eremia vistier. Boier. Martor în sfatul domnesc (1468 – 1476).

Mîrzaian – protopop. Martor pentru Tescani. Menționat la 1599.

Mîrzaian – tatăl lui spiridon din Fîntinele, ținutul Tecuci. Menționat la 1623, 1624.

Mîrzaian – vinde parte din Șerbănești lui Lupu Dragotă. Menționat la 1621.

Mîrzaian – vornic mare de Țara de Sus (1613 - 1619). Mare vornic în Țara de Sus. Martor în sfatul domnesc (1613 - 1615). Hotarnic. Martor. Poruncește deșugubinarilor să lase în pace satul Lucașul al mănăstirii Galata pentru o moarte de om.

Mircea Ezerian – fiul lui Petrea Ezerian și al Drăguței. Nepotul Gradei. Vinde parte din Făurești lui Ion. Menționat la 1502 - 1510.

Ostahi Mirzaian – vistirnicel din Căzănești. Martor la Brăteni și Dragomi-rești pe Lăpușna. Menționat la 1619.

Paicu Mirzaian – călugăr. Fiul lui Iosif. Menționat la 1589, 1601.

Paladi Mirzaian – din Cîrligătura. Martor la vînzarea unei părți din Sărăței. Menționat la 1600.

Mitiutal Vartic – casa lui în Plopeni, ținutul Dorohoi. Menționat la 1593 – 1598.

Moțoc Șişman – slugă domnească. Strănepot Anei Frane. Văr lui Gheorghe Șişman, mare vornic. Stăpîn în Stăncăuți pe Ciuhur. Menționat între 1596 – 1597.

N

Negrilă Șişman – slugă domnească. Stăpîn în Giurcani pe Elan. Menționat la 1527.

Negrilă Vartic – jude în satul Seliștea mai sus de Movilă la Cobîle. Menționat la 1491, 1558.

Negrilă Erezian – slugă domnească. Stăpîn în Gura Sărății.

Negrilă Mirzaian – bunicul lui Vartic și străbun lui Neculai din Oniciani, Giurgeni și Averești pe Bîrlăzel și Cobîle. Menționat la 1576, 1612.

Fabian ANTON

Bună dimineața Vaslui, bună dimineața Moldova. Era încă plină noapte cînd coboram din trenul de noapte care își făcea datoria de la București la Iași. În gerul nemișcat al Ajunului de Crăciun, nămeții Moșului lipseau. Doar un mic strat, un covoraș timid, alb de zăpadă acoperea totul cît poți vedea cu ochii. Dar drumul meu nu se încheiase. Eram invitat al familiei Glod-Po-

pa din comuna Tanacu iar cursa de la autogară, surpriză. Era suspendată, așadar nu-mi rămînea decît vrednicia picioarelor. Dar

acest drum în loc de a-mi aduce oboseală, la gîndul că voi petrece acele sărbători la țară unde așa ceva n-am avut ocazia niciodată, cu toate acestea spațiul cît și timpul au încetat să mai existe. Cerul era senin și atît de frumos în liniștea înghețată, iar soarele în dreapta mea... Dar ce era asta? Era răsăritul. Soarele îmi arăta mie muritorul că nu departe mi-am început zilele vieții la răsăritul Prutului, la Bălți.

Gata. Iată și Tanacu. E o comună frumoasă care cu vrednicie luptă cu greutățile vieții mai mult decît aiurea. Tăranul e un om al sacrificiului și tare mai e de treabă. În fine cu un ajutor de la poșta locală am ajuns și la destinație: O casă cochetă cu odăi de primire și cu toate cele de trebuință, o bățatură ca în toate părțile și o grădină bine trebăluită. Gazdele Argentina și Doina, fiica ei, ca tot ce-i moldovean au dovedit o ospitalitate mare. Zilnic venea fel de fel de cumătre la o vorbă în casa Glod-Popa iar zilele erau secetuite de tot ce era mai bun.

Iată că într-una din acele neuitate zile s-au adunat să stea la vorbă, că doar nu era zi de lucru ci una de sărbătoare cu de-ale gurii ca de obicei nelipsite pe masă, mai multe vecine, iar una mai isteată și vorbăreată nevoie mare țata Olga mi-a atras repede atenția. „Țată, am întreat-o eu. Ia spune-mi matală, ai votat Constituția?” „Da, am votat” „Dar, ai știut cum și ce trebuie să faci?” „Cum nu, la toți ne arăta cum să facem, și am votat și eu și pentru patru nepoți” „Bine, dar țată Olga, dar nu știa matală că votul e strict personal?” „Da’ de unde să știu. Am votat și gata” „Și ce ai votat?” am iscodit-o eu cu păcat. „Apăi am pus pe toate «Da»” „Frumos”, i-am spus cu glas tare și am tăcut. „Dar matală care vii de la București, ai votat Constituția?” „m-a întreat ea curioasă. „Nu, țată, am mințit eu” „Da’ de ce nu?” veni întrebarea ei privindu-mă drept în față. „Iaca, țată, de ce nu. Fiindcă n-am știut și nu știu nici acuma «Ce este Constituția?»”. Ei bine țată, fiindcă n-aș vrea chiar să mor prost și fiindcă matală ai votat-o ba chiar și încă pentru patru nepoți tot prin binecuvîntare matală învață-mă și pe mine ce este Constituția?” „Ce este? m-a întreat ea foarte nedumerită... și după o pauză ca și cînd s-a întîmplat ceva strașnic, tot pe mine mă întrebă: „D-apoi da’ ce-i?” Nu știi?” „Nu” și a început a rîde cu suflul ei cinstit și amuzat de toată istoria, și cum adesea rîsul e molipsitor, au rîs și cumetrele, iar de veselia lor atît de curată m-am molipsit și eu...

Așa s-au scurs implacabil și ultimele zile alături de excelentele gazde, a venit și noul an al 92-lea. În noaptea aceluia liniștit început de an am ieșit afară unde m-a învăluit un ger coborît de pe majestatea boltii cerești plină de viața stelelor nesfîrșite ce o populează. Era ora două după miezul nopții

cu un aer plin de sănătate ce numai la țară poate fi găsit, dar iată că ceva neobișnuit mă scoate din prea scurta visare a infinitului din care mă simțeam că fac parte. M-am îndreptat spre adăpostul păsărilor și m-am lămurit: Era un murmur liniștit și fără întrerupere a cîtorva zeci de rațe. Uimit m-am oprit în loc și am stat să le ascult cum discutau. Erau într-un parlament, dar un parlament lipsit de tunete și fulgere...

A venit în cele din urmă și ultima bună dimineața.

Zăpada încă se lăsa așteptată. Mi-am luat rămas bun de la gazde și neuitînd nici de clasică ospitalitate moldovenească care le caracteriza, am pornit la drum pe o scurtătură ce traversa o pădure, călăuzit o bucată, apoi singur ma luat drumul în piept. Cînd am ieșit în cîmp m-am bucurat că pînă la urmă m-am descurcat prin pădure și am mulțumit Cerului. Aerul minunat dar rece era dominat de frumusețea soarelui iar strălucirea stratului subțire și netulburat te orbea. Deasupra niște ciori bezmetice alergau undeva spre pădure, iar în jur țipenic de om. Nu mă miram deoarece și Noul an o pornise și el la drum ca mine. Acum răsăritul era la stînga mea. Ritmul pașilor mei mi-au adus în față un crîmpei eminescian: „Și cum vin pe drum de fier/Toate cîntecele pier...” În depărtare apărea ca o pilpîre Vasluiul... Da. Nu-i o invenție, e un imn „roșu” o metaforă sadoveniană... Alți „roșii” se perindă pe covorul alb al drumului: Ana, Luca, Teohari, Petru Groza, Gheorghiu-Dej, 6 Martie 1945, „Alegerile” din 1946, 30 Decembrie 1947, condamnări „în numele Poporului”, Ceaușescu – perchea dictatorială, Academia Română, Prăbușirea dictaturii Decembrie 1989... Iată-mă intrînd acum și în Vaslui, dar mai am de mers pînă la gară... Doamne, și ce a fost: Revoltă sau Revoluție? Clădiri în jurul Comitetului Central în flăcări, în flăcări, manuscrise și nenumărate volume unicate dispărute în acel incendiu incredibil, la fel și la Palatul Regal. Comitetul Central rămîne în această scenă: Neatins. Da, neatins pînă în zilele? Dar cei peste o mie de morți cine i-o fi ucis? Dacă a fost vreo revoluție și nu o revoltă spontană ar fi existat cert și un conducător. Cine a fost atunci acela? Nu a fost nimeni. Și țata Olga și Constituția Consfințită prin acel Referendum, a fost consfințită oare de Talpa Țării cu atît mai mult cu cît tare mulți habar n-aveau ce-i aia Constituție. Un lucru strălucește în prezent și bate tare deasupra țării: Imnul „Deșteaptă-te române” a lui Andrei Mureșanu este azi mai mult ca niciodată o reală profecție și ar fi un mare păcat să fim duși numai de muzica lui Anton Pann. O apoteoză ar fi prin Voința Națională Imnul marelui poet moldovean Vasile Alecsandri scrisă pe portativ de Hübsch. Dumnezeu să binecuvînteze țara aceasta atît de chinuită, iar Patria, așa cum o dorește Vasile Alecsandri: Trăiască Patria sub soarele ceresc, Trai vesel pămîntesc... E o dorință care prin strigătul lui Andrei Mureșanu în numele Domnului se poate împlănit...

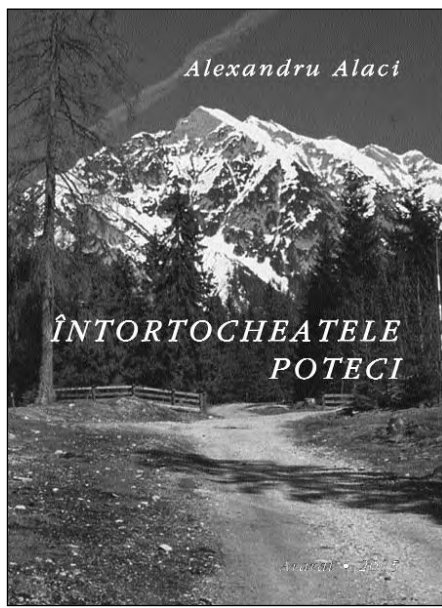
Trenul de Iași-București s-a pus în mișcare iar în urmă rămîne Tanacu, Vasluiul, Moldova atît de bine primitoare... La revedere!

Sergiu BURDEA

Uniunea Armenilor din România

comunică tuturor celor care doresc să ne contacteze că noua adresă de e-mail a UAR este:

uniunea_armenilor@aci.ro

Un savuros și deloc... fals tratat de vânătoare

Septuagenarul domn Alexandru Alaci a mai publicat în urmă cu câțiva ani la Editura Ararat un delectabil volum de povești vânătoarești, apărute într-o colecție non-fiction – Camil Petrescu – inițiată de prozatorul Bedros Horasangian, pasionat căutător de amintiri autentice ale altor "colonei Locusteanu": scriitori așa-zicând neprofesioniști, dar care au ceva de spus și o spun cu farmec și miez. Iată-l însă pe autorul nostru revenind, în 2005 cu o nouă serie confesivă (oarecum) pe aceeași linie, post-fațată de același B.H. din care cităm – spre deschiderea apetitului de lectură – următoarele: „Alexandru Alaci a fost o viață întreagă în mijlocul naturii. Știe flora și fauna României ca pe propria-i biografie. S-a apucat de scris când alții renunță. **Întortocheatele poteci** sînt o confirmare a talentului de povestitor al unui om care a trăit FRUMOS. Pline de culoare. Fiecare povestire are și un tîlc ascuns. Un moralist se risipește printre întîmplări de tot felul, cu oameni și animale, cu vînători și istorii care, adunate, adună ISTORIA unei vieți. Și a unui timp“. Deși nemeșteșugit (comparativ cu B.H.) și cam convențional, cuvîntul introductiv semnat de dr. ing. Virgil Pusca Horeanga își are rostul său. Glosarul de termeni din final e util, chiar dacă uneori nu tocmai exact (de exemplu „a hălădui“ nu înseamnă neapărat „a trăi în voie“). Alcătuită din istorisiri în general scurte, cartea e împănată discret și cu mirodenii culturale, cu incursiuni amuzante în mitologia greco-latină, făcînd cu

Povestiri armenesti ale vieții

ochiul în direcția unui model celebru: Alexandru Odobescu, cu al său **Pseudocyngetikos**. Farmecul evocator te trimite însă cu gîndul – *toute proportion gardee* – la maestrul Mihail Sadoveanu. Paginile sînt ornate cu mici fotografii ale vînatului și ale vînătorului/vînătorilor, dar și cu „povești în povești“ unde, vorba autorului, „Măiestria împletirii realului cu imaginarul, pun la grea încercare spontaneitatea naratorului căruia, uneori, îi putem acorda epitetul de «mare vînător» comparabil cu al înaintașilor Tartarin din Tarascon sau a celebrului Baron Münchaussen“. Cele nici 90 de pagini înșiră ca alicele pe ață de toate: relatări savuros-sfătoase, alerte și pline de suspense despre vînători de rațe pe Mostiștea sau pe apa Barcăului, vînători de „crihânci de Biliestii“ (rațe roșii) pe apa Siretului inferior, despre ieșiri la vînătoare de lupi în Marghita-Bihor, la vînătoare de mistreți pe... Dumnezeu mai știe pe unde, la urși, la fazani sau la cocoși de munte pe tot felul de coclauri din toate colțurile țării; dar și despre tot felul de personaje (cum ar fi „mentorul“ Nenea Victor), bașca evocările mustoase și nostagice despre Balta Călărășilor înaintea descărierii din 1967, excursurile despre revistele și asociațiile de profil, narațiunile de „hăituire“ alături de tovarășii de expediții aventuroase... Una dintre „vedetele“ volumului este vînătoarea prezidențială de mistreți a lui Nicolae Ceaușescu de la pădurea bihoreană Fagul-Balc (v. capitolul **Ortăcii la vînătoare**, un inventar pasionant de secvențe „istorice“). Iată o mostră narativă de tot hazul: „În schimbul dialogurilor avute, N. Ceaușescu îi informează pe compagioni că i-a venit un porc mare cît o magazie, în care a tras cu dublu expresul (formulare inadecvată vocabularului vînătoresc) și probabil l-a rănit. I. Gh. Maurer, cu sarcasmul caracteristic, îl interpelează prompt: și în care parte zici că l-ai pălit, Nicule? În cur sau în cap? Interpelatul bosumfîindu-se imediat, dar memorînd afrotul“. Vînători în Epoca de Aur... Dincolo de orice anecdotică și de harul evocator, pentru Alexandru Alaci vînătoarea este însă un stil și o filozofie de viață, un „naturel“ care se transmite și povestirii. **Să luai aminte feții mei** e o istorisire care începe cu învățăturile unei „misatretroaice“ către godacii ei: „Cînd cucuruzul va fi în lapte, ne vom hrăni pe săturate, căci nimic nu-i mai gustos, dar pînă atunci mai dăm cîteva raite prin barabulele de pe coastă sau prin napii

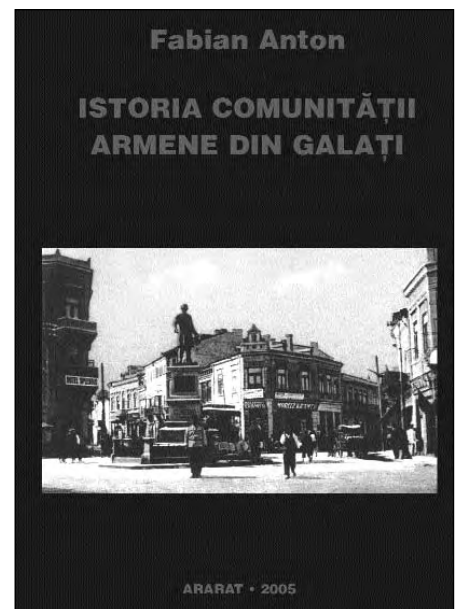
de lîngă vale...“ și se tremină cu un triumf cinegetic stropit cu referiri la Xenofon.

Una peste alta, la sfîrșitul acestui volum nu poți decît să regreti că are doar 80 și ceva de pagini. Se simte, pe alocuri lipsa unui ochi atent la redactare (v. nu puținele greșeli de ortografie, dar în fine – autenticitatea...). Ultimele capitole nu mai au prea multă legătură cu vînătoarea propriu-zisă, ci sînt fragmente memorialistice din copilăria și adolescența pre-cinegetică a autorului nostru (**Pricopsela învățăturii, Ora de rezistența materialelor, Veteranii**). Nu-i vorba, interesante și expresive și ele, mai ales în măsura în care ne oferă detalii despre biografia și „anii de ucenicie“ ai virtualului vînător din Republica Populară Română. Între toate, **Ucenicia** pune în valoare talentul unui prozator genuin de forță: „Fiind primul nepot al bunicilor materni, Sarchis Ivanovici din Buzău și al patrulea în linie bărbătească a tatei moșului Asfadur, acesta împreună cu fratele Găitan și amicii au tras un zaiafet de pomină la crîșma Marîței cur de fier, bucuos că are cui lăsa cîte ceva din năravurile vînătorii. Nașii de cununie ai părinților și de botez ai mei mi-au dat numele de Alexandru, ce s-a acordat cu inițialele ascendenților, iar preotul Agop a săvîrșit ritualul botezului, trecîndu-mă în oastea creștinilor Gregorieni după canoane. Sub aceste auspicii am început să cresc, îndrăgînd vînătoarea de la vîrsta întrebărilor (...). Primele povești mi le-a spus bunica Tinca, care îmi destăinuia istoria fiecărui trofeu aninat pe pereții odăii, cît și chiolhanurile prelungețe ce încheiau întotdeauna vînătoarea în sătucul vrîncean al Tichirișului“. Poate n-ar fi rău ca povestitorul prin vocație care este Alexandru Alaci să pună pe hîrtie și alte amintiri decît cele vînătoarești deși – mărturisim – nouă acestea ne-au făcut cel mai abitir cu ochiul. Avem de-a face cu un maestru al genului, cam zgîrcit cu povestitul, dar – vorba reclamei – „puțin, ca tot ce-i bun, și bun ca tot ce-i rar“. Îi sugerăm domnului Alaci să-și strîngă *toate* cinegetic-story-urile, să le organizeze într-o „montură“ și să le servească germanizilor genului. Care nu sînt puțin numeroși!

O istorie a comunității armenice din Galați

Cam în același timp a apărut, la aceeași editură, o carte semnată de Fabian Anton, redactor la revista Ararat, intitulată **Istoria comunității armenice din Galați**. Titlul este însă mult prea generos; mai aproape de adevăr ar fi fost, să spunem, „o istorie a...“, sau „din istoria...“. Volumul este unul de mici dimensiuni (aproximativ 100 de pagini) și are o eleganță discretă: cîteva poze „retro“ cu diverse colțuri din Galați de altădată deschid ferestre către o lume dispărută. Grosul cărții e alcătuit din prelucrarea unui lung interviu acordat lui Fabian Anton (v. capitolul **Începutul**) de un „bătrîn prieten“ armean pe nume Surelian, născut la Galați, stabilit apoi la București, în Statele Unite și, în cele din urmă, la Tîrgoviște. Prin intermediul său intrăm în atmosfera unui oraș „de altădată“. Iată un fragment nostalgic plin de mîndrie locală: „Orașul acesta nu mai este de mult ce a fost... Comuniștii l-au nenorocit aducînd aici, pentru a popula monstrul acesta siderurgic, tot soiul de specimene de pe întreg cuprinsul țării. S-a ales praful de un oraș al boierilor băgînd marfă oltenească și regăteni...“ Discuția se încheagă alene, levantin și – spune Fabian Anton – „cu cafeaua aburîndă în față, am început să-l «descos» atunci pe bătrînul domn Surelian pentru a-l face să dezvăluie și ceea ce știe despre importanța comunitate de armeni ce contribuieră cîndva la

faima acestui oraș“. Capitolele convorbirii: **Comunitatea armeană din Galați, Biserica armeană, Armeni de ieri, La Galați alături de Rinaldo, regele decadentei, Leonard, „printul operetei“, Nae Ionescu, un iubitor al armenilor** (acesta, brăilean de origine), **Odiseea casei „Cuza-Vodă“**, nu „jalonează“ atît o istorie a comunității armenice din orașul de la Dunăre, cît mai ales istoria personală – plină de farmec și de căldură pitorească-evocatoare – a bătrînului Surelian și perspectiva lui asupra comunității armenice din localitate. Viața gălățeană dintre cele două războaie, cu personajele ei pitorești (boemul Rinaldo, între multe altele), cu vedetele ei (tenorul de operetă Nicolae Leonard, între alții), cu locurile ei privilegiate, cu focarele vieții comunitare armenice, totul e prins pe canavaua confidențelor autobiografice și al întrebărilor lui Fabian Anton care o transformă, pe nesimțite, într-un micro-roman confesiv. O **Adenda** listează scrupulos într-un „mic dic-

ționar“ **Personalități armenice din Galați** pe baza informațiilor din volumul **Figuri de armeni din România** de Bogdan Căuș, Ed. Ararat, 1998 (printre cele mai cunoscute: Virgil Madgearu, Manole Auneanu, Grigore și Eugen Trancu-Iași) iar un grupaj de **Note privind comunitatea armeană din Galați** oferă date și statistici prețioase privind ocupațiile armenilor gălățeni, organizațiile, bisericile și școlile acestora, proprietățile și magazinele lor; aflăm astfel că toate cafelele din Galațiul interbelic aparțineau unor armeni... și multe alte date care, prin simpla acumulare, creează o atmosferă. Există și statistici ale funcționarilor de stat, liber-profesioniștilor și meseriașilor armeni din oraș; aflăm tot felul de informații genealogice privind ramura gălățeană a familiei Trancu; aflăm, de asemenea, dintr-un interviu inedit al dlui Mircea Nicolau (citată aici) că un anume Ibrăileanu din Galați, militant legionar în tinerete (și confundat de unii neaveniți cu marele critic G. Ibrăileanu, acesta – cunoscut om de stînga), avea să ducă, involuntar, la arestarea lui Alexandru Paleologu în 1959 (v. și volumul de convorbiri al acestuia din urmă cu Stelian Tănase). Extrem de interesante sînt statisticile complete privind, între altele, numărul profesorilor și elevilor armeni de la școlile și licee din oraș între 1869 și 1927. La fel – lista membrilor de azi ai Comunității Armenice din Galați, în vîdit și dramatic regres numeric față de perioada de dinaintea războiului... Eșantioane de epocă despre viața comunitară oferă și extrasele „interbelice“ din secțiunea finală: **Ziarul Ararat despre comunitatea armeană din Galați în anii '20 și '30**.

O „felie“ de istorie despre viața unei comunități armenice cîndva puternice, parte integrantă a identității marelui port dunărean. O reconstituire neconvențională, o micro-istorie puzzle, amestecînd documentul brut cu rememorarea subiectivă. Și, ne place să credem, un proiect deschis, care își așteaptă continuarea...

Pagină realizată de Cristina MANUK

„Paradjanov, ultima primăvară“

titlul de cel mai bun film la Festivalul de la San Francisco.

Acesta este titlul aceluia film care redă povestea ultimelor luni din viața celui ce a fost renumitul cineast armean Serghei Paradjanov (1924-1990). Filmările au fost realizate de către prietenul său apropiat, Mikael Vartanov. Filmul, care a fost prezentat pe 15 iunie la Erevan, are fragmente documentare care prezintă imagini din timpul turnării onora din creațiile sale. Sînt prezentate, de asemenea, scrisori inedite, eroi ai lui Paradjanov în timpul ultimelor zile de filmare. Lucrarea a fost realizată în anii 1989-1990.

La Erevan a fost proiectat numai într-un cerc restrîns, dar a fost prezentat la Sankt-Petersburg, Berlin, Praga, Montreal, New York etc.

„Paradjanov, ultima primăvară“ a primit în 1993 premiul cel mare al Academiei filmului din Rusia, iar în 1995 a cucerit

(M.K.)

La concursul Miss Europa 2005, desfășurat la Paris, reprezentanta Armeniei, Lusine Tovmasian, se clasează în poziția a doua, după reprezentanta Germaniei.

A 90-a aniversare
contra 2 PAC

Unul dintre panourile publicitare din Erevan cheamă la recunoașterea Genocidului. Prea puțin preocupați de istorie, rapperii armeni nu se gândesc la comemorarea victimelor Genocidului, ci la resurecția lui 2 PAC

Hora unității

De 28 mai, ziua independenței primei republici, 200.000 de armeni au încins o uriașă horă în jurul Muntelui Aragaț

HAREN MIRZOHAN / ARMENIANOW.COM

PHOTOLURE

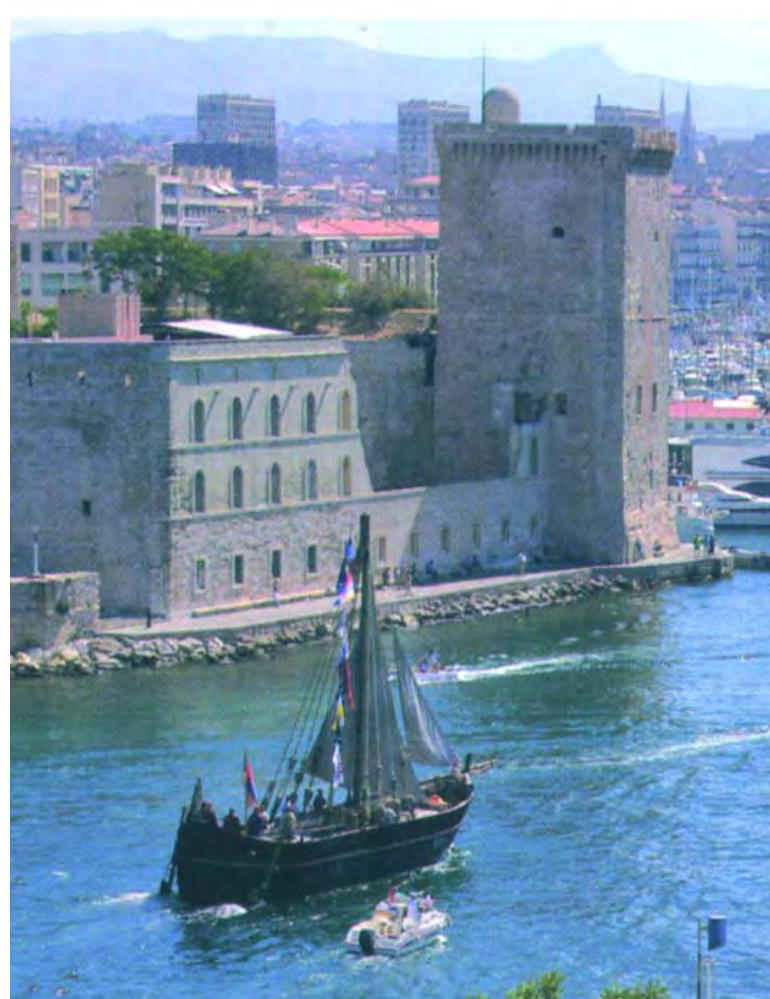
Între cer și pământ

Cu ocazia celei de-a 60-a aniversări a victoriei în cel de-al doilea război mondial 500 de alpiști au escaladat Elbrusul, cel mai înalt vîrf din Caucaz. Printre aceștia și trei armeni.

PHOTOLURE

Coca-Cola ar trebui să-l premieze pe acest constructor din Erevan pentru reclama „la înălțime“ pe care a făcut-o mărcii.

3 iulie: Cilicia intră în vechiul port al Marsiliei. Pornită de la Poti spre Amsterdam, trecînd prin porturile Mării Negre, ale Mediteranei și ale Atlanticului, vechea corabie readuce la viață arta navigației din regatul medieval armean al Ciliciei.